

Crna Gora
Ministarstvo ekologije,
prostornog planiranja i urbanizma

**Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije biodiverziteta sa Akcionim planom za period
2016-2020 (izvještajni period: maj 2018- oktobar 2020. godine)**

oktobar 2020. godine

Adresa: IV proleterske brigade broj 19
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 446 200
fax: +382 20 446 215

Sadržaj:

I UVODNI REZIME S OSVRTOM NA POSTIGNUTE REZULTATE AKTIVNOSTI ZA IZVJEŠTAJNI PERIOD (AP) I OSVRT NA KLJUČNA DOSTIGNUĆA ZA CJELOKUPAN PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA	3
II PREGLED REALIZACIJE OBAVEZA, PODACI O SPROVEDENIM MJERAMA IZ STRATEGIJE I ANALIZA USPJEŠNOSTI REALIZACIJE STRATEGIJE PO INDIKATORIMA USPJEŠNOSTI	4
III PODACI O FINANSIJSKIM SREDSTVIMA KOJA SU ULOŽENA U ZAŠTITU PRIRODE (OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA)	46
IV PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA I PROCJENA POTREBE ZA IZMJENE I DOPUNE STRATEGIJE	47
V DRUGI PODACI OD ZNAČAJA ZA ZAŠTITU I OČUVANJE PRIRODE U SPROVOĐENJU STRATEGIJE	48

I UVODNI REZIME S OSVRTOM NA POSTIGNUTE REZULTATE I AKTIVNOSTI ZA IZVJEŠTAJNI PERIOD (AP) I OSVRT NA KLJUČNA DOSTIGNUĆA ZA CJELOKUPAN PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

Priprema dvogodišnjeg izvještaja o implementaciji Nacionalne strategije biodiverziteta s Akcionim planom za period 2016-2020. godine (u daljem tekstu: NSBA) je obavezna u skladu sa članom 12 Zakona o zaštiti prirode („Sl.list CG“ broj 54/16). Na 142. sjednici koja je održana 21. januara 2016. godine, Vlada Crne Gore je donijela Nacionalnu strategiju biodiverziteta s Akcionim planom za period 2016-2020. godina. U članu 10 Zakona o zaštiti prirode („Službeni list CG“ broj 54/16) Strategija biodiverziteta definisana je kao ključni dokument zaštite prirode kojim se određuju dugoročni ciljevi i smjernice očuvanja biološke i predione raznovrsnosti, a koja takođe podržava i integriše globalne ciljeve zaštite biodiverziteta usvojene u okviru UN Konvencije o zaštiti biodiverziteta s Aiči ciljevima.

NSBA definiše 7 strateških i 21 operativni cilj za period 2016–2020. godine sa pratećim mjerama. U okviru Akcionog plana definisane su i razrađene 63 mjere za očuvanje predione raznovrsnosti i zaštitu i održivo upravljanje biodiverzitetom. Sedam definisanih strateških ciljeva u okviru NSBA su:

- A) Do 2020. godine zaštita biodiverziteta je u praksi jedan od nekoliko najznačajnijih društvenih i političkih prioriteta u ukupnom razvoju*
- B) Biodiverzitet se štiti multidisciplinarnim i multisektorskim pristupom*
- C) Efikasan mehanizam finansiranja zaštite biodiverziteta je postignut kao i prelaz ka održivoj ekonomiji biodiverziteta (kao dijelu zelene ekonomije) do 2020. godine*
- D) Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020. godine*
- E) Do 2020. godine stvoreni su preduslovi i sprovode se ciljne mjere za zaštitu biodiverzieteta*
- F) Do 2020. godine kreirana je ekološka infrastruktura kao osnova očuvanja nacionalnog biodiverziteta*
- G) Znanje o biodiverzitetu je unaprijeđeno i sistematizovano, i kroz razvijene mehanizme široko i ravnopravno dostupno.*

Takođe, shodno članu 12 Zakona o zaštiti prirode („Službeni list CG“ broj 54/16) definisana je obaveza izvještavanja o sprovođenju Strategije na dvogodišnjem nivou praćenjem sprovođenja Akcionog plana, kao i da izvještaj o sprovođenju Strategije razmatra i usvaja Vlada Crne Gore. Ovaj izvještaj izrađuje organ uprave (Agencija za zaštitu prirode i životne sredine) nadležan za poslove zaštite životne sredine na osnovu podataka o sprovedenim mjerama iz strategije i izvještaja o sprovođenju lokalnih akcionih planova.

Zakonom o zaštiti prirode definisan je sadržaj Izvještaja kako slijedi:

- podaci o sprovedenim mjerama iz strategije;
- analiza uspješnosti realizacije strategije mjenog indikatorima uspješnosti;
- procjena potrebe za izmjenama i dopunama strategije;
- podaci o finansijskim sredstvima koja su uložena u zaštitu prirode, i

- drugi podaci od značaja za zaštitu i očuvanje prirode u sprovođenju strategije.

Vlada Crne Gore je na 76. sjednici koja je održana 10. maja 2018. godine usvojila VI dvogodišnji izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije biodiverziteta s Akcionim planom za period 2016-2020. godine, za izvještajni period januar 2016 - decembar 2017. godine.

Analizom mjera Nacionalne strategije biodiverziteta s Akcionim planom za period 2016-2020. u izvještajnom periodu mart 2018 – oktobar 2020. godine od ukupno 63 mjere, 5 mjera (7,9%) su u cjelosti realizovane, 37 (58,7%) mjera je djelimično realizovano, a 21 (33,4%) mjera nije realizovano. Navedena statistika i ispod iznijete konstatacije važe i za cjelokupan period važenja strateškog dokumenta.

Od ukupno tri mjere definisane za dostizanje strateškog cilja A (Do 2020. godine zaštita biodiverziteta je u praksi jedan od nekoliko najznačajnijih društvenih i političkih prioriteta u ukupnom razvoju) za izvještajni period, jedna mjera je realizovana (sprovodi se kontinuirano), 1 mjera je djelimično realizovana (mjera koja se odnosi na osnivanje i formalizovanje Savjetodavnog tijela) dok jedna mjera nije realizovana (Osnovna procjena i analiza scenarija ekonomskih vrijednosti biodiverziteta i ekosistema sprovedena na nivou države) iako je bilo parcijalnih aktivnosti po ovom pitanju.

Od ukupno 7 mjera definisanih u strateškom cilju B (Biodiverzitet se štiti multidisciplinarnim i multisektorskim pristupom) za izvještajni period, 5 mjera su djelimično realizovane (od kojih se 3 mjere sprovode kontinuirano), dok 1 mjera nije realizovana (mjera koja se odnosi na forum za biodiverzitet za unaprjeđenje saradnje sa naučnom zajednicom, NVO sektorom i opštinama) a 1 mjera je realizovana. Kod strateškog cilja B važno je istaći da značajan broj lokalnih uprava nije donio niti pokrenuo procedure izrade LEAB-a dok je u nekima period važenja istekao. Stepen integracije mjera zaštite biodiverziteta u međusektorske politike, strategije, planove i projekte nije moguće ocijeniti iz razloga nedostatka adekvatno definisanog načina kontrole integracije i primjene mjera, iako su na snazi i u primjeni mehanizmi za integraciju (poput strateške procjene uticaja, procjene uticaja i izdavanja mjera i uslova zaštite prirode). Stvoreni su adekvatni zakonski preduslovi za primjenu mehanizma Ocjene prihvatljivosti, ali će njegova potpuna primjena biti moguća kada bude uspostavljena ekološka mreža Natura 2000.

Od ukupno 10 mjera u okviru strateškog cilja C (Efikasan mehanizam finansiranja zaštite biodiverziteta je postignut kao i prelaz ka održivoj ekonomiji biodiverziteta (kao dijelu zelene ekonomije) do 2020. godine) za izvještajni period, 6 mjera nije realizovano dok je 4 mjere djelimično realizovano (od čega su 3 kontinuiranog karaktera). Kod strateškog cilja C važno je istaći **da je uspostavljen Eko fond** u okviru kojeg se očekuje i osiguravanje sredstava namijenjenih za zaštitu biodiverziteta. Sredstva za zaštitu biodiverziteta kontinuirano se izdvajaju u javnom sektoru i evidentna su određena povećanja s tim što opredijeljena sredstva ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe ispunjavanja svih obaveza definisanih relevantnim strateškim i programskim dokumentima u ovoj oblasti. Pri tome, u budžetima institucija, i dalje, nije moguće jednostavno utvrditi udio sredstava koji je izdvojen za zaštitu prirode, a koji za administrativne troškove. Takođe, nije bilo značajnijih aktivnosti u okviru ostalih mjera definisanih za uspostavljanje održivog finansiranja zaštite biodiverziteta, održive ekonomije biodiverziteta, upotrebe fiskalnih, tržišnih i cijenovnih instrumenata, i uspostavljanje zakonskog i institucionalnog okvira za primjenu plaćanja usluga ekosistema (PES).

Od ukupno 25 mjera u strateškom cilju D (Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020. godine) za izvještajni period, 2 mjere su realizovane, 7 mjera nije realizovano dok je 16 mjera djelimično realizovano (od kojih se 8 sprovodi kontinuirano). Kod

strateškog cilja D važno je istaći da, iako su u primjeni mehanizmi za integraciju mjera zaštite biodiverziteta u sektorske politike i planove (prostorno planiranje, vodoprivreda, šumarstvo, ribarstvo, lov, energetika i saobraćaj), neophodno je dalje unapređenje mehanizama kontrole integracije istih. Takođe, **iako su evidentni naponi u kontroli ilegalnih aktivnosti od strane inspeksijskih službi iste treba nastaviti i intenzivirati.** Neophodno je donijeti nedostajuća planska dokumenta iz oblasti šumarstva koja će adekvatno definisati mjere zaštite biodiverziteta, kao i nastaviti postupke raskida koncesionih ugovora koji ne ispunjavaju definisane uslove. Takođe, neophodno je realizovati procjene turističke nosivosti zaštićenih područja, kao i sredstva za sistematizovana istraživanja invazivnih vrsta.

Od ukupno 8 mjera u okviru strateškog cilja E (Do 2020. godine stvoreni su preduslovi i sprovode se ciljane mjere za zaštitu biodiverzieteta) za izvještajni period, jedna mjera nije realizovana a 7 mjera su djelimično realizovane (od kojih se jedna sprovodi kontinuirano). Kod strateškog cilja E **važno je istaći da su procjena statusa i rasprostranjenosti zakonski zaštićenih i Natura 2000 vrsta i staništa, kao i procjena prijetnji kojima su ona izložena, realizovani u izvještajnom periodu u većem intezitetu, nego u prethodnom dvogodišnjem periodu.** Pored značajne podrške kroz sprovođenje tri projekta, aktivnosti u ovom dijelu su značajno podržane i kroz izdvajanja u okviru državnog budžeta. Radi sveobuhvatne procjene stanja, ugroženosti i rasprostranjenosti zakonom zaštićenih i Natura 2000 vrsta, aktivnosti je neophodno i dalje intenzivno nastaviti u narednom periodu. Crvene knjige flore u izvještajnom periodu nijesu i dalje izrađene.

Od ukupno 4 mjere u okviru strateškog cilja F (Do 2020. godine kreirana je ekološka infrastruktura kao osnova očuvanja nacionalnog biodiverziteta) za izvještajni period, 4 mjere nisu upotpunosti realizovane odnosno iako je bilo aktivnosti po ovom pitanju zadati ciljevi nisu postignuti. Kod strateškog cilja F važno je istaći da su **u izvještajnom periodu proglašena tri nova zaštićena područja na kopnu** ali još uvijek se nije dostigao cilj od 17% zaštićene kopnene teritorije Crne Gore. **Aktivnosti koje su preduslov proglašenja morskih zaštićenih područja su u toku. Proces identifikacije područja ekološke mreže realizuje se intezivno i do sada je u tu svrhu kartirano 25% teritorije Crne Gore.** Svakako, kako je značajan dio teritorije Crne Gore preostao za kartiranje zbog održivosti inteziteta rada i unapredjenja neophodno je nastaviti opredjeljivanje sredstva iz budžeta i u narednom periodu, naročito imajući u vidu da je identifikacija područja ekološke mreže NATURA 2000 preduslov pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Od ukupno 6 mjera u okviru strateškog cilja G (Znanje o biodiverzitetu je unaprijeđeno i sistematizovano, i kroz razvijene mehanizme široko i ravnopravno dostupno) za izvještajni period jedna mjera je realizovana, 4 mjere su djelimično realizovane (od čega su 2 mjere kontinuiranog karaktera), dok 1 mjera nije realizovana. Kod strateškog cilja G važno je istaći da, **kada je riječ o upravljanju podacima u oblasti biodiverziteta, nastavljene su aktivnosti s ciljem uspostavljanja informacionog sistema za biodiverzitet** kroz projekat ORF BIMR. Međutim, neophodan je nastavak aktivnosti po ovom pitanju kako bi se uspostavile baze za buduću Natura 2000 mrežu, floru i faunu Crne Gore, speleološke objekte itd.

Može se konstatovati da je Izvještaj pokazao da je veoma nizak nivo mjera u potpunosti realizovan iako su se značajne aktivnosti realizovale u izvještajnom periodu u kontekstu istraživanja biodiverziteta i napora da se proglase i uspostave nova zaštićena područja, te da se gotovo sve mjere koje treba u kontinuitetu sprovoditi realizuju. Značajan nivo mjera nije realizovan. U ovom trenutku nije moguće iskazati stepen realizacije mjera koje se realizuju kontinuirano odnosno čija realizacija je u toku. Imajući u vidu da je 2020. godina rok za realizaciju mjera definisanih Nacionalnom strategijom biodiverziteta s Akcionim planom, kao i da je realizacija velikog broja mjera u toku, može se zaključiti da veliki broj mjera definisanih NSBA neće biti u potpunosti realizovane u datom roku.

II PREGLED REALIZACIJE OBAVEZA, PODACI O SPROVEDENIM MJERAMA IZ STRATEGIJE I ANALIZA USPJEŠNOSTI REALIZACIJE STRATEGIJE PO INDIKATORIMA USPJEŠNOSTI

AKCIONI PLAN STRATEGIJE BIODIVERZITETA 2016-2020						
Strateški cilj:	Period	Rok	Indikator	Odgovornosti*	Status realizacije	Obrazloženje
A: DO 2020 GODINE ZAŠTITA BIODIVERZITETA JE U PRAKSI JEDAN OD NEKOLIKO NAJZNAČAJNIJIH DRUŠTVENIH I POLITIČKIH PRIORITETA U UKUPNOM RAZVOJU				Biodiverzitet nije "stran i nerazumljiv" pojam koji ograničava razvoj		
a) Društvo prepoznaje koristi od biodiverziteta i potrebu prioritetne zaštite						
A1. Priprema i implementacija programa edukacije i obuke za pitanja zaštite, održivog korišćenja i pravedne raspodjele koristi od biodiverziteta u školama	2016-2020	2016-2020	Usvojen program edukacije	MORT, MP, AZŽS, NVO	Realizovano	<p>Biodiverzitet je integrisan u kurikulume vaspitno-obrazovnih ustanova kao međupredmetna tema. Ciljevi i sadržaji učenja u ovoj temi se implementiraju kroz obrazovno-vaspitne ishode i to:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Biološka raznovrsnost (genetski, diverzitet vrsta, ekosistemski) 2. Dezertifikacija, degradacija zemljišta 3. Planine, šume, pećine, kanjoni, agrobiodiverzitet 4. Kopneni vodeni ekosistemi 5. Obalna područja i morska staništa 6. Zaštita biodiverziteta <p>U katalogu Programa obuke nastavnika akreditovano je više od 30 programa za implementaciju međupredmetnih tema i obrazovanja za održivi razvoj. 25 % vaspitača je prošlo programe obuke za implementaciju obrazovanja za održivi razvoj; 30% nastavnika u osnovnim i 20% nastavnika u srednjim školama. Svi direktori obrazovno-vaspitnih ustanova su, takođe, prošli programe obuke.</p> <p>Zavod za školstvo je izradio, školama distribuirao i na svom sajtu objavio Metodološka uputstva za implementaciju</p>

					<p>sadržaja održivog razvoja. U saradnji sa REC-om objavljen je i školama distribuiran didaktički material za nastavnike i učenike Zeleni paket.</p> <p>http://www.zzs.gov.me/rubrike/obrazovanje_odrzivi_razvoj/</p> <p>Pored navedenog, u Crnoj Gori se trenutno realizuje međunarodni program Eko-škole i jedna od predloženih tema u okviru ovog programa je biodiverzitet. Do do sada je 25 ustanova akreditovano (nosici priznanja Zelena zastava) I obrazovno-vaspitnih ustanova koje pilotiraju navedeni program.</p> <p>Takođe, u okviru projekta GIZ-a ORF BDU izrađuje se Curriculum o procjeni i vrednovanju ekosistemskih usluga. Curriculum će biti integrisan u nastavni program Univerziteta Donja Gorica u Podgorici i eventualno u programima drugih univerziteta. Takođe, radi se na stvaranju modula za trening za službenike institucija koji se bave zaštitom biodiverziteta sa fokusom na procjenu i vrednovanje ekosistemskih usluga.</p> <p>Pored navedenog, JP “Nacionalni parkovi” Crne Gore su razvili edukativne programe za NP Skadarsko jezero i NP Biogradska gora. Dok je Park prirode “Piva” u saradnji sa Obrazovnim Centrom u Plužinama i “Tivatskim solilima” organizovao edukativne posjete zaštićenim područjima za učenike osnovnih škola iz Plužina i Tivta. Izrađeni su edukativni bukleti za potrebe rada sa djecom u narednom periodu.</p> <p>Osim formalnih programa edukacije, NVO sektor u Crnoj Gori u okviru svojih projekata i programa realizuje različite edukacione programe u obliku radionica, kurseva i ljetnjih škola na različite teme za djecu u vrtićima, učenike osnovnih i srednjih škola, studente i volontere. Centar za zaštitu i proučavanje ptica je u toku 2018. godine organizovao radionice o pticama selicama, za više od 800 učenika osnovnih škola u Podgorici, Danilovgradu i Ulcinju. Radionice su organizovane u okviru kampanje „Spring Alive“. Takođe, više od 600 učenika iz svih gradova Crne</p>
--	--	--	--	--	--

					<p>Gore posjetilo je izložbu „Čudesni svijet ptica“ tokom Dana nauke. Takođe, u toku 2019. godine na radionicama o pticama selicama u Podgorici, Danilovgradu, Nikšiću, Šavniku, Bijelom Polju i Ulcinju je učestvovalo 1.412 djece i 92 nastavnika. Takođe, su održane 4 radionice o krupnim zvijerima. Održano je i 5 radionica sa osnovcima iz Podgorice u cilju prepoznavanja invazivne vrste ambrozije (<i>Ambrosia artemisiifolia</i>) kao i metoda njenog suzbijanja.</p> <p>U cilju edukacije javnosti o važnosti očuvanja biodiverziteta NVO Green Home je u maju 2018. organizovao okrugli sto kao i edukativni kamp na temu biodiverziteta Drimskog sliva. U okviru gore pomenutih aktivnosti učesnici su imali priliku da saznaju o važnosti Drimskog basena, odnosno Skadarskog jezera kroz prezentacije stručnjaka iz ove oblasti. Održane su teorijske i terenske prezentacije o biodiverzitetu Skadarskog jezera, a zatim o invazivnim vrstama, gmizavcima i pticama koje su specifični za ovo područje.</p> <p>Pored navedenog, a u cilju edukacije, Članovi Ekološkog kluba mladih, Green Home su održali radionicu u vrtiću „Dobra Vila“ na temu zaštite ptica ali i u vrtićima: „Dobra Vila“ i „Poletarac“ na temu reciklaže otpada.</p> <p>U cilju promocije parka prirode Piva ali i upoznavanja mladih sa vrijednostima tog područja, NVO Green Home organizovala je trodnevni kamp gdje su učesnici imali priliku da se upoznaju sa ovim područjem, njegovim vrijednostima, važnosti i načinima sprovođenja zaštite biodiverziteta u zaštićenim područjima.</p> <p>Takođe, u cilju edukacije djece o prirodnim resursima i obnovljivim izvorima energije održano je ukupno 30. radionica u osnovnim i srednjim školama u Podgorici, a za učenike osnovnih škola organizovane su i posjete NP Biogradska gora i NP Lovćen.</p> <p>Organizovan je trening za procjenu i praćenje hidromorfoloških pritisaka za šest polaznika hidrotehničke struke, specijalista životne sredine i ekologa. Terenska obuka</p>
--	--	--	--	--	--

						<p>je sprovedena na dijelovima rijeka Cijevne i Morače, za koje su prikupljeni terenski podaci i procijenjeni hidromorfološki pritisci.</p> <p>U periodu od 2016-2019. godina u saradnji sa WWF Adria realizovan je i program Mreža škola u zaštićenim područjima. Program je osmišljen sa ciljem da poboljša saradnju između zaštićenih područja i lokalne zajednice, sa ciljem da lokalne zajednice budu više uključene u upravljanje zaštićenim područjima, kao i da bi se razvili edukativni programi za djecu i turističke ponude koje će poboljšati iskustva posjetilaca i pokrenuti razvoj zaštićenih područja. Mreža škola usmjerena je na jačanje postojeće i uspostavljanje efikasnije saradnje između upravljača zaštićenih područja i lokalnih škola, uvođenje novih metoda u obrazovne programe na temu zaštićenih područja sa fokusom na iskustveno učenje u prirodi i interdisciplinarno povezivanje sadržaja različitih nastavnih predmeta.</p> <p>Uključivanje nastavnika u kreiranje i promovisanje obrazovnih programa zaštićenih područja vremenom doprinosi boljem razumjevanju važnosti zaštite prirode kod mladih i njihovom aktivnom učešću u tom dijelu.</p> <p>Program se sprovodio u šest zaštićenih područja iz Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije i šest lokalnih škola: Zaštićena područja Kantona Sarajevo, Park prirode "Hutovo blato", Nacionalni park "Lovćen", Nacionalni park "Skadarsko jezero", Specijalni rezervat prirode "Obedska bara" i Park prirode "Stara planina".</p> <p>U okviru programa pripremljen je priručnik „Mreža škola u zaštićenom području“ sa ciljem da se ovakav model uključivanja lokalnih škola proširi sa pilot područja koja su učestvovala u projektu na druga zaštićena područja u regionu. Priručnik je predstavljen u Podgorici u junu 2019. godine.</p>
A2. Osnivanje i formalizovanje (od strane Upravljača RP i NP)	2016	2016	Broj nacionalnih i regionalnih	JPNPCG, MORT,	Djelimično	JP "Nacionalni Parkovi Crne Gore" su za svih pet nacionalnih parkova osnovali socio-ekonomske savjete i sjednice istih se redovno održavaju. Takođe, Park prirode "Piva" ima

tijela za saradnju sa lokalnom populacijom i biznisima u zaštićenim područjima (socio-ekonomski forumi)			parkova koji su osnovali Savjetodavno tijelo	Upravljači, JPMD	realizovano	osnovano Savjetodavno tijelo, a osnovan je i Savjet za upravljanje Parkom prirode Komovi na teritoriji Opštine Kolašin. U opštini Tivat od 2006. godine funkcioniše Odbor za zaštitu Velikog gradskog parka.
b) Učiniti da biodiverzitet postane prioritetna tema za donosiocima odluka						
A3. Osnovna procjena i analiza scenarija ekonomskih vrijednosti biodiverziteta i ekosistema sprovedena na nivou države	2018	2018	Urađena Studija o procjeni i analizi scenarija ekonomskih vrijednosti biodiverziteta	MORT, MF, ME	Nije realizovano	U izvještajnom periodu u okviru projekta GIZ-a ORF BDU u saradnji s ekspertima iz svih država Zapadnog Balkana radi se na izradi Vodiča o procjeni i vrednovanju ekosistemskih usluga. Vodič će biti testiran na zaštićenom području Orjen u Crnoj Gori. Međutim, iako je u Crnoj Gori, u ranijem periodu, do sada urađeno nekoliko procjena ekonomske vrijednosti područja i ekosistemskih usluga koje su pokrivala dio teritorije ili određene ekosisteme, kao i jedan sveobuhvatni tehnički izvještaj 2013. godine, na osnovu obima ovih studija može se vidjeti da njima nije urađena evaluacija na teritoriji cijele države odnosno za cio spektar ekosistemskih usluga. Svakako, studije su uvele koncept ekosistemskih usluga i pomogle njihovom boljem razumijevanju naročito kod upravljača u zaštićenim područjima i donosiocima odluka u okviru sektora životne sredine.
B: BIODIVERZITET SE ŠTITI OD STRANE SVIH ZAINTERESOVANIH STRANA KAO I MULTISEKTORSKIM PRISTUPOM				Briga o očuvanju biodiverziteta kao i koristi od njega pripadaju svima		
a) Postojeći mehanizmi se u potpunosti koriste omogućavajući integraciju biodiverziteta na svim nivoima						
B1. Sprovođenje mehanizma ocjene prihvatljivosti	2016-2020	2020	Broj sprovedenih ocjena prihvatljivosti	AZŽS	Djelimično realizovano	Shodno članu 46 Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG” broj 54/16) ocjena prihvatljivosti se sprovodi za područja ekološke mreže. Takođe, na osnovu Zakona o zaštiti prirode donesen je Pravilnik o bližem sadržaju Studije o ocjeni prihvatljivosti za područje ekološke mreže („Sl. list CG”, broj 45/17). Na ovaj način stvorene su pravne pretpostavke za sprovođenje mehanizma ocjene prihvatljivosti kada bude uspostavljena ekološka mreža NATURA 2000. Međutim, kako ekološka

						mreža još uvijek nije identifikovana i proglašena, mjera još uvijek nije u primjeni.
B2. Puna integracija zaštite biodiverziteta u SEA, uključujući i izražavanje specifične vrijednosti i usluga koje pruža predmetni biodiverzitet	2016-2020	2020	Broj SEA sa uključenom procjenom vrijednosti biodiverziteta i usluga koje pruža	AZŽS, MORT, Ministarstva i institucije	Djelimično realizovano/kontinuirano	U izvještajnom periodu izdata je 31 saglasnost na Izvještaje o Strateškoj procjeni uticaja projekata na životnu sredinu. Mehanizam kontrole integracije mjera iz Strateških procjena uticaja i usaglašavanja u planskim i strateškim dokumentima nije jasno definisan, stoga nije moguće dati ocjenu stepena integracije mjera.
B3. Ugradnja mjera i smjernica zaštite biološkog diverziteta u strategije, zakone, propise, programe i planove iz razvojnih sektora	2016-2020	2020	Broj strategija, zakona, propisa, planova i programa sa ugrađenim mjerama i smjernicama zaštite biodiverziteta	Ministarstva i institucije	Djelimično realizovano/kontinuirano	Shodno Zakonu o zaštiti prirode („Sl. list CG”, broj 54/16) strategije, prostorni planovi, planovi postavljanja objekata privremenog karaktera, planovi i programi upravljanja i korišćenja prirodnih resursa (rudarstvo, energetika, saobraćaj, pomorstvo, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, turizam i druge djelatnosti koje mogu imati uticaja na prirodu), strateški planovi razvoja i programi moraju da sadrže smjernice i uslove zaštite prirode. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine je obavezna da izdaje smjernice i uslove zaštite prirode za potrebe njihove izrade na zahtjev nosioca izrade navedenih dokumenata. Stoga, na zahtjev, svi podaci koji su u posjedu Agencije stavljaju se na raspolaganje svim zainteresovanim stranama, te na taj način Agencija redovno obezbjeđuje podatke koje posjeduje u cilju integrisanja mjera za zaštitu biodiverziteta u procesu izrade navedenih dokumenata. Od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine u 2018. godini izdato je 35, a u 2019.godini 56, i u 2020. godini zaključno sa 30. 09. 2020. 24 rješenja o uslovima i smjernicama zaštite prirode za izrade strategija, prostornih planova, planova postavljanja objekata privremenog karaktera, planova i programa upravljanja i korišćenja prirodnih resursa (rudarstvo, energetika, saobraćaj, pomorstvo, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, turizam i drugim djelatnostima koje mogu imati uticaja na prirodu) i strateških planova razvoja i programa.

						Mehanizam kontrole integracije mjera iz Rješenja o smjernicama i uslovima zaštite prirode i usaglašavanja u planskim i strateškim dokumentima nije jasno definisan, stoga nije moguće dati ocjenu stepena integracije mjera.
B4. Novi lokalni akcioni planovi za biodiverzitet (LAPBD) usvojeni i primjenjuju se	2016-2017	2017	23 opštine usvojile nove-unaprijedile postojeće LAPBD	JLS, MORT	Djelimično realizovano	<p>U Izvještajnom periodu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donijeta je Odluka broj 01-353/19-1006 od 26.11.2019. godine, kojom se pristupa izradi Lokalnog akcionog plana za biodiverzitet za period 2020.-2025. godine, Prijestonice Cetinje. Izrađen je nacrt Lokalnog akcionog plana biodiverziteta za period 2020-2025. godina i sprovedena je javna rasprava koja je zaključena 14.09.2020. Nacrt Lokalnog akcionog plana biodiverziteta za period 2020-2025 upućen je na usvajanje Skupštini Prijestonice na sjednici planiranoj krajem oktobra 2020. - U toku je izrada LAPBD a za opštinu Ulcinj. - Opština Tivat je usvojila novi Lokalni akcioni plan za biodivezitet 2018-2023. („Sl. list CG - opštinski propisi“, broj 23/18). - Opština Danilovgrad je uradila Akcioni plana za biodiverzitet za period 2020-2024. koji je usvojen od strane Skupštine Opštine Danilovgrad u maju 2020. - U toku su pripreme za izradu drugog LAPBD Opštine Berane. - U Opštini Mojkovac je usvojen LAPBD za period 2019-2024. godina - LAPBD za područje opštine Andrijevice za period 2019-2024 godina, usvojen je na sjednici Skupštine opštine Andrijevice od 28.6.2019. godine („Sl. list CG- opštinski propisi” broj 26/19). <p>Stoga, u Izvještajnom periodu 8 Lokalnih akcionih planova su važeći, 4 LAPBD-a su istekla, dok su u dvije lokalne samoupravi aktivnosti na usvajanju LAPBD-a u finalnoj fazi.</p>

						U 10 lokalnih samouprava do sada nije bilo aktivnosti po pitanju izrade i usvajanja LAPBD-a.
B5. Podrška integraciji biodiverziteta kod pripreme SEA, planova i programa i drugih dokumenata kroz jačanje međusektorske saradnje	2016	2016	U cilju poboljšanja vertikalne i horizontalne komunikacije, pružati pomoć oko informacija o biodiverzitetu za potrebe strana koje su obavezne da primjene neke od mehanizama za integraciju biodiverziteta u razvojne aktivnosti (SEA, ocjena prihvatljivosti i sl.)	AZŽS	Djelimično realizovano	Pogledati odgovor za mjere B2. i B3.
b) Opšta mobilizacija resursa postignuta kao i efikasno multisektorsko praćenje realizacije NSBAP						
B6. Tijelo za saradnju sa naučnom i stručnom javnošću, NVO i JLS osnovano i operativno (Forum za biodiverzitet)	2016-2017	2017	Forum formiran i operativan	MORT, AZŽS	Nije realizovano	Tijelo za saradnju sa naučnom i stručnom javnošću, NVO i JLS nije osnovano u izvještajnom periodu. Pokrenute su inicijative umrežavanja NVO sektora kako bi se uticalo na donošenje odluka i dao doprinos pri kreiranju politika na regionalnom i nacionalnom nivou i sa tim u vezi značajno je pomenuti da su NVO "Crnogorsko Društvo Ekologa", "Green Home" i "CZIP" partneri regionalne mreže nevladinih organizacija BioNET koja je osnovana od strane ORF BD Projekta. Takođe, u kontekstu EU integracija osnovana je i mreža NVO organizacija Koalicije 27 u Crnoj Gori. U radu

						Radne grupe za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine EU koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promjene učestvuju predstavnici 4 NVO. U okviru Radne grupe je neformalno uspostavljen radni tim za oblast zaštita prirode, čiji je zadatak aktivno učešće i doprinos pregovaračkom procesu, i u čijem radu, pored predstavnika institucija, učestvuje i predstavnik Zajednice opština i NVO Green Home.
B7. Praćenje implementacije NSBAP 2016-2020 od strane Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i klimatske promjene	2016-2017	2020	Implementacija druge NSBAP se razmatra na Nacionalnom savjetu za održivi razvoj i klimatske promjene najmanje jednom godišnje	MORT, AZŽS, MPRR	Realizovano	Informacija o implementaciji NSBAP razmatrana je na 34. sjednici Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem koja je održana 21. septembra 2018. godine. Određene tematske mjere u kontekstu implementacije NSBAP razmatrane su i na 35. sjednici Nacionalnog savjeta koja je održana 20.12.2019. godine.
C: EFIKASAN MEHANIZAM FINANSIRANJA ZAŠTITE BIODIVERZITETA JE POSTIGNUT KAO I PRELAZ KA ODRŽIVOJ EKONOMIJI BIODIVERZITETA DO 2020. GODINE				Investirajmo u budućnost i naš prirodni kapital		
a) Postizanje održivog finansiranja zaštite biodiverziteta						
C1. Kontinuirano izdvajanje javnih finansija za zaštitu biodiverziteta	2016-2020	2016-2020	Povećanje izdvajanja vršice se u skladu sa stanjem u javnim finansijama	MF, MORT, Ministarstva i institucije	Djelimično realizovano/kontinuirano	Sredstva koja se izdvajaju kontinuirano u budžetima državnih institucija po pitanju zaštite biodiverziteta su: <ul style="list-style-type: none"> - U okviru javnih finansija, iz budžeta Crne Gore se za realizaciju programskih aktivnosti koje sprovodi JP “Nacionalni Parkovi Crne Gore” izdvajaju subvencije koje na godišnjem nivou iznose 614.000,00 eura, od čega se 2/3 odvajaju za programske aktivnosti koje se odnose na zaštitu biodiverziteta na prostoru Nacionalnih parkova Crne Gore.

						<ul style="list-style-type: none"> - Kroz budžet Agencije za zaštitu prirode i životne sredine na godišnjem nivou izdvajaju se sredstva za monitoring biodiverziteta u iznosu 2018. godine - 63.000 eura, 2019. godine 55.000 eura. Pored navedenog, iz Kapitalnog budžeta, za 2019. i 2020. godinu izdvojena su sredstva u iznosu 200.000 eura za kartiranje staništa i vrsta za potrebe identifikacije područja Nature 2000. - JP „Morsko dobro“ je u svrhu, upravljanja, održavanja i unapređenja infrastrukture na Tivatskim Solilima uložilo u 2018. godini 70.360,00 eura, a u 2019. godini 69.955,00 eura. Tokom 2020. godine JP “Morsko dobro” je u očuvanje i unapređenje Posebnog rezervata prirode "Tivatska solila" uložilo 26.089.15 eura, zatim u istraživanje i pormociju koralnih zajednica u Bokotorskom zalivu iznos od 4.132,24 eura, te za istraživanje polipa i meduza iznos od 4.132,24 eura." - <p>Kad su u pitanju lokalne uprave dostupni podaci su dati u dijelu Izvještaja „Podaci o finansijskim sredstvima koja su uložena u zaštitu prirode”.</p>
C2. Javno finansiranje za biodiverzitet u budžetima relevantnih državnih institucija jasno označeno	2016-2020	2020	Sve bužetske jedinice (one koje imaju) jasno su označile u budžetu izdvajanja za biodiverzitet	MF, Ministarstva i institucije	Nije realizovano	U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.
C3. Uspostavljena koordinacija i praćenje javnog i drugog (donacije, NGO, Univerziteti , itd.)	2016-2020	2016	Godišnji izvještaji o implementaciji Nacionalne strategije sadrže detaljne podatke o	MORT, Ministarstva institucije,	Djelimično realizovano	Dostupni podaci o finansiranju zaštite biodiverziteta dati su u poglavlju „PODACI O FINANSIJSKIM SREDSTVIMA KOJA SU ULOŽENA U ZAŠTITU PRIRODE”. Međutim, organizovan sistem koordinacije i praćenje javnog i drugog finansiranja zaštite biodiverziteta nije još uvijek uspostavljen.

finansiranja zaštite biodiverziteta			svim sprovedenim aktivnostima u finansiranju biodiverziteta	NVO, UNIV i ostali		
C4. Istraživanje modela za osnivanje i finansiranje fonda za biodiverzitet (ili posebnog podračuna)	2016-2018	2018	Analiza pripremljena i postignuta saglasnost o stvaranju fonda za biodiverzitet u okviru nacionalnog fonda za životnu sredinu ili kao posebnog podračuna	MF, MORT	Djelimično realizovano	Vlada Crne Gore je na sjednici od 22. novembra 2018. godine donijela Odluku o osnivanju Fonda za zaštitu životne sredine, čije uspostavljanje je predviđeno Zakonom o životnoj sredini. Eko fond je osnovan kao obaveza primjene Zakona o životnoj sredini, a posebno uvažavajući potrebu da se obezbijede stabilni i stalni izvori finansiranja aktivnosti u oblasti životne sredine uključujući i zaštitu prirode. Vlada Crne Gore je 7. marta 2019. godine donijela Rješenje o imenovanju Odbora direktora društva sa ograničenom odgovornošću „Fond za zaštitu životne sredine” (“Sl. list CG”, broj 16/19). Odbor direktora je, na konstitutivnoj sjednici od 24. aprila 2019. godine, izabrao predsjednika Odbora direktora društva sa ograničenom odgovornošću „Fond za zaštitu životne sredine”. Vlada je 20. februara 2020. godine donijela Odluku o izmjeni Statuta Fonda za zaštitu životne sredine. Dana 3. marta 2020. godine, Fond je upisan u Centralni registar privrednih subjekata. Na trećoj elektronskoj sjednici Odbora Direktora d.o.o. Fonda za zaštitu životne sredine održanoj 1. aprila 2020, na predlog v.d. direktora, usvojeni su: Predlog pravilnika o sistematizaciji radnih mjesta, Ugovor o radu na određeno vrijeme za vršioca dužnosti izvršnog direktora i Predlog pravilnika o zaradama i drugim primanjima zaposlenih u d.o.o. „Fond za zaštitu životne sredine“.
b) Integracija održive ekonomije biodiverziteta u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija i planova						
C5. Mjere za postizanje održive ekonomije biodiverziteta uključene su u druge nacionalne i sektorske strategije i planove	2016-2020	2020	Broj sektorskih strategija i planova koje uključuju mjere za postizanje održive ekonomije biodiverziteta (kao	Ministarstva i institucije	Ne realizovano	Iako je integracija održive ekonomije biodiverziteta u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija i planova opisno uključena, analiza strateških dokumenata pokazuje da ova dokumenta ne sadrže detaljan opis mjera za finansiranje očuvanja biodiverziteta. Izuzetak su Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016–2020. godina i Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja

			dijela zelene ekonomije)			2015-2020. godina u kojoj se navodi da će se obnova, očuvanje i jačanje ekosistema koji zavise od poljoprivrede ostvariti kroz očuvanje i održivo korišćenje genetskih resursa u poljoprivredi, podrške održivom korištenju planinskih pašnjaka i podrške razvoju organske proizvodnje, ali bez informacija o finansijskim mjerama ovih vidova podrške.
c) Korišćenje konkretnih fiskalnih, tržišnih i instrumenata politike zasnovanih na cijenama kao podrške za očuvanje biološke raznovrsnosti, održivu proizvodnju i potrošnju						
C6. Istraživanje mogućnosti za ekološko-fiskalne transfere ili efikasnije izdvajanje sredstava iz državnog budžeta za lokacije ili sektore koji igraju ključnu ulogu u održavanju biodiverziteta i ekosisteme koji proizvode šire koristi za društvo i ekonomiju	2016-2018	2018	Pripremljena analiza mogućnosti za ekološko-fiskalne transfere ili efikasnije izdvajanje sredstava iz državnog budžeta za potrebe biodiverziteta	MF, MORT, Ministarstva i institucije	Ne realizovano	U okviru projekta GIZ-a ORF BDU izrađena je Knjiga-vodiča o održivom finansiranju biodiverziteta, ekosistema i zaštićenih područja na Zapadnom Balkanu. Vodič predstavlja analizu i predlog generalnih potencijalnih mehanizama koji mogu poslužiti za odabir modela finansiranja biodiverziteta i zaštite prirode iz javnih finansija u pojedinim zemljama regiona Zapadnog Balkana.
C7. Razvoj i olakšavanje eko označavanja i sertifikacije kao sredstva za podsticanje održive proizvodnje i potrošnje, podržavajući razvoj pozitivnih proizvoda i tržišta u pogledu biodiverziteta, te povećanjem njihove profitabilnosti	2019-2020	2020	Broj proizvoda s eko oznakama	MF, MORT, ME	Djelimično realizovano	Uvođenje sertifikata relevantnih za zaštitu biodiverziteta se odvija u sektorima poljoprivrede, turizma i šumarstva. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je 2005. godine opredijelilo sredstva za formiranje nacionalnog sertifikacionog tijela. Od strane Zadružnog saveza Crne Gore, a uz podršku Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, osnovana je „Monteorganica“ - društvo za vršenje kontrole i izdavanje sertifikata iz organske poljoprivrede. Na sajtu „Monteorganica“ objavljen je spisak od 364 proizvođača koji su se prijavili za sertifikaciju od kojih je njih 137 već dobilo sertifikat o organskoj proizvodnji.

					<p>Pored eko oznake za organsku proizvodnju, postoje i sertifikati u oblasti turizma koji uključuju Travelife i EU Ecolabel. EU Ecolabel – Ekološki znak Evropske unije/EU Eko znak – smatra se vodećom ekološkom oznakom u Evropi. Ova šema je upostavljena 1992. godine Uredbom Evropske komisije i prisutna je kod 14 objekata širom Crne Gore.</p> <p>Ministarstvo održivog razvoja i turizma kroz projekat „Razvoj niskokarbonskog turizma u Crnoj Gori“ obezbjeđuje ko-finansiranje troškova sertifikacije, kroz opredjeljena sredstava za troškove revizorskog pregleda, dok sertifikovani objekti imaju obavezu plaćanja godišnje članarine (2 godine za Travelife i do 5 godina za EU Eko znak sertifikat) čime se podstiče sam program sertifikacije.</p> <p>Takođe, eko sertifikat Zeleni ključ (Green key), predstavlja jedan od vodećih standarda ekološke odgovornosti i održivog razvoja u okviru turističke industrije, propisanih od strane Fondacije za ekološku edukaciju (FEE). Program Zeleni ključ je povezan sa ciljevima održivog razvoja UN do 2030. godine i čini najrasprostranjeniju internacionalnu ekološku oznaku, koja je dodijeljena do sada za oko 3100 hotela i drugih objekata u 66 zemalja svijeta, među kojima je i Crna Gora sa dva hotela. Program Zeleni ključ u Crnoj Gori vodi neprofitna NVO organizacija ECOM.</p> <p>U sektoru šumarstva sprovodi se mjera uključivanje drvnih proizvoda u zelene javne nabavke. Za ovu mjeru urađena je Strategija razvoja sistema javnih nabavki za period 2016-2020. s Akcionim planom za sprovođenje iste i zelene nabavke predstavljaju prioritet Strategije. Za mjeru Uvođenje lanca i kontrole cirkulacije drveta prihvaćen je Akcioni plan za FSC sertifikaciju gazdovanja šumama i treba da započne proces sertifikacije šuma po međunarodnim standardima kako bi domaća drvna industrija mogla izaći na zapadno tržište,</p>
--	--	--	--	--	--

						gdje je uslov da drvo potiče iz sertifikovanih šuma kojima se održivo gazduje.
d) Uspostavljanje pravnog, institucionalnog i implementacionog okvira za uvođenje PES						
C8. Izrada PES "Bijelog papira" (kao koncepta ili strategije) za uvođenje PES kroz široki konsultativni proces	2018	2018	Koncept za uvođenje PES usaglašen	MORT, Sve zainteresovane strane	Nije realizovano	U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.
C9. Identifikovanje i uspostavljanje (ako je neophodno) institucionalnih mehanizama za PES	2019	2019	Najprimjenjiviji PES mehanizmi identifikovani	MORT, PK, Sve zainteresovane strane	Nije realizovano	U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.
C10. PES pilot projekat	2020	2020	Uspješno sproveden 1 PES projekat	Svi zainteresovane strane, JPNPC G, JPMD, Upravljači	Nije realizovano	U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.
D: REGISTROVANO JE ZNAČAJNO SMANJENJE IDENTIFIKOVANIH DIREKTNIH PRITISAKA NA BIODIVERZITET DO 2020 GODINE				Omogućimo životu da se nesmetano razvija		
a) Smanjenje pritisaka iz sektora: prostorno planiranje/građevinarstvo/						
D1. Imperativna primjena mjera kompenzacije za izgubljeno stanište	2016-2020	2016-2020	Površina izmijenjenih zaštićenih područja (staništa) kojima je degradiran status zaštite (površine) i površina novih	MORT, AZŽS, JLS	Nije realizovano	Shodno članu 53 Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG” broj 54/16) kompezatorne mjere će se sprovoditi za područja ekološke mreže u slučaju utvrđivanja javnog interesa nakon postupka sprovođenja ocjene prihvatljivosti. Kako područja ekološke mreže nisu još uvijek identifikovana i proglašena mjera još uvijek nije mogla biti u primjeni.

			područja (staništa) koja su rezultat kompenzatorne mjere			
D2. Obaveza izrade bazne studije (stručne podloge) biodiverziteta prilikom izrade planske dokumentacije cilju smanjenja uticaja urbanizacije na biodiverzitet	2017-2018	2018	Obaveza izrade bazne podloge uvrštena u zakonski okvir	MORT	Realizovano	Član 21 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata („Sl. list CG ", broj 64/17) predviđa obezbjeđivanje baznih studija.
b) Smanjenje pritisaka iz sektora: zaštita životne sredine/komunalne djelatnosti						
D3. Nivo prečišćavanja otpadnih voda u obalnom području (posebno Bokotorskom zalivu) garantuje očuvanje morskog biodiverziteta	2016-2019	2019	Nivo prečišćavanja otpadnih voda za sve primorske opštine veći od 90%	MORT, PROCON, JLS	Djelimično realizovano	Sadašnji stepen pokrivenosti stanovništva uslugama sakupljanja otpadnih voda se veoma razlikuje po opštinama i ukupna (prosječna) priključenost na kanalizacionu mrežu u primorskom regionu je oko 79.300 (52%) od ukupnog stanovništva (153.000). Međutim, kada je riječ o stanovništvu koje živi u oblastima koje su određene kao aglomeracije (135.000) u skladu sa Direktivom o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, stepen pokrivenosti je mnogo veći i dostiže oko 59%. Dužina postojeće kanalizacione mreže iznosi 405 km. Sistem obuhvata i 19,9 km potisnih cjevovoda, 51 pumpnih postrojenja i 18 glavnih ispusta u more dužine 15,6 km. Prosječna starost izgrađene kanalizacione mreže je 24 godine, dok je većina kanalizacionih pumpnih stanica sagrađena u periodu od 2008-2018, pa je većina u dobrom operativnom stanju, sa izuzetkom pumpnih stanica starijeg datuma gradnje koje su u lošem operativnom stanju i za koje je neophodna rekonstrukcija. Postrojenja za tretman komunalnih otpadnih voda postoje izgrađena u Herceg Novom (69.000 ES), Kotoru i Tivtu (72.000 ES) i Budvi (100.000 ES), kao i dva mala postrojenja u Virpazaru i Jazu.

D4. Smanjen uticaj zagađenja prirodnih recipijenata u Crnoj Gori	2016-2020	2020	Stepen prečišćavanja otpadnih voda na nivou države veći od 70%	MORT, PROCO N, JLS	Djelimično realizovano	<p>Shodno Zakonu o upravljanju komunalnim otpadnim vodama („Sl. list Crne Gore”, broj 2/17) rok za izgradnju sistema za prečišćavanje otpadnih voda zavisiće od veličine aglomeracije odnosno broja stanovnika. S tim u vezi, krajnji rok shodno Planu upravljanja komunalnim otpadnim vodama (2020-2035) za izgradnju svih uređaja za prečišćavanje otpadnih voda je 2035. godina. Sadašnji stepen pokrivenosti stanovništva uslugama sakupljanja otpadnih voda se veoma razlikuje po opštinama i ukupna (prosječna) pokrivenost uslugama je oko 47% od ukupnog stanovništva (622.373). Međutim, kada je riječ o stanovništvu koje živi u oblastima koje su određene kao aglomeracije (500.347) u skladu sa Direktivom o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, stepen pokrivenosti je mnogo veći i dostiže oko 58%. Dužina postojeće kanalizacione mreže iznosi 916,6 km. Sistem obuhvata i 19,9 km potisnih cjevovoda, 57 pumpnih postrojenja i 18 glavnih ispusta u more. Prosječna starost izgrađene kanalizacione mreže je 27,8 godina, dok je većina kanalizacionih pumpnih stanica sagrađena u periodu od 2008-2018, pa je većina u dobrom operativnom stanju, sa izuzetkom pumpnih stanica starijeg datuma gradnje koje su u lošem operativnom stanju i za koje je neophodna rekonstrukcija. Što se tiče prečišćavanja komunalnih otpadnih voda, postoji deset postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u funkciji ili probnom radu (Podgorica, Nikšić, Budva, Herceg Novi, Kotor-Tivat, Mojkovac, Žabljak, Šavnik, Pljevlja, Berane). Takođe, ima nekoliko manjih postrojenja za prečišćavanje koja povremeno rade (Virpazar, Rijeka Crnojević, Jaz), kao i neka koja su u završnoj fazi izgradnje (Vranjina). Dodatno, u toku je realizacija ugovora za</p>
--	-----------	------	--	--------------------	------------------------	---

						projektovanje i izgradnju PPOV-a u Andrijevici, Petnjici i Danilovgradu, dok je ugovoren i finansijski aranžman za izgradnju novog PPOV-a u Podgorici, sa kolektorskim sistemom i sistemom za tretman kanalizacionog mulja. Tercijarno prečišćavanje vrši se na postrojenjima za tretman komunalnih otpadnih voda u Pljevljima, Beranama, Nikšiću, Herceg Novom, Budvi, dok se na svim ostalim vrši sekundarni nivo prečišćavanja. Neka od postrojenja funkcionišu sa smanjenim kapacitetom u odnosu na stvarne potrebe (Podgorica), pa su u toku pripreme aktivnosti na izgradnji novog PPOV-a, dok neka mala postrojenja trenutno nisu u funkciji (Rijeka Crnojevića, Jaz), pa je potrebno servisiranje i stavljanje u punu funkciju istih u predstojećem periodu. Aktivnosti u Bijelom Polju, Rožajama i Kolašinu će biti finalizovane u narednih nekoliko godina. Takođe, u narednom periodu realizovaće se aktivnosti neophodne za stvaranje preduslova za izgradnju postrojenja u opštinama Plav, Plužine i u Prijestonici Cetinje.
D5. Unaprijeđenje znanja o uticaju otpadnih voda na karstne ekosisteme	2018	2018	Izrada studije uticaja zagađenja otpadnih voda na najosjetljivije karstne ekosisteme	MORT, JU ZGI	Nije realizovano	U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.
D6. Registrovana odlagališta otpada koja se nalaze na obalama rijeka (prvenstveno Lima i Tare) u potpunosti su uklonjena i/ili gdje uklanjanje nije efikasan metod,	2020	2020	100% privremenih odlagališta i smetlišta na obalama rijeka sanirano	MORT, PROCON, JLS	Djelimično realizovano	“Park prirode Piva” d.o.o. redovno vrši uklanjanja otpada sa prostora Parka i korita rijeke Tare. Odlagalište otpada u blizini jezera Otilovići i odlagalište otpada u blizini rijeke Čehotine u Gradcu nalaze se u fazi samozarastanja. Popis smetlišta na teritoriji opštine Berane se radi svake godine, uključujući i lokacije pored rijeka. Tokom juna 2019. godine sve lokacije duž rijeke Lim, ugrožene otpadom, su očišćene.

rekultivisana i obezbijeđena od daljeg uticaja na životnu sredinu.						<p>Na teritoriji Opštine Mojkovac je urađen projekat sanacije privremenog odlagališta komunalnog otpada. Uklonjena su sva evidentirana smetlišta sa obala rijeka.</p> <p>NVO Green Home je, kroz projekat “Zaštita i očuvanje vodnih i prirodnih resursa rijeke Tare” u saradnji sa Savezom sportsko-ribolovnih organizacija Crne Gore, kao nosiocem projekta, u periodu septembar – oktobar 2019. sproveda identifikaciju pritisaka na rijeci Tari, koje je obuhvatilo mapiranje smetlišta, ispusta otpadnih voda, lokacije eksploatacija šljunka, devastiranih obala i korita, nelegalne gradnje, privremenih objekata i drugih načina korištenja resursa rijeke koji potencijalno ugrožavaju njeno prirodno stanje. Izrađen je i Plan sanacije ugroženih zona obale i korita rijeke, sa kratkoročnim, srednjeročnim i dugoročnim mjerama koji je trenutno u fazi nacрта.</p>
D7. Smanjenje zagađenja prouzrokovanih odlagalištima industrijskog-opasnog otpada	2016-2018	2018	Najmanje dvije lokacije sa opasnim otpadom (Bijela i KAP) su sanirane i ne predstavljaju prijetnju po biodiverzitet obalnog područja i NP Skadarsko jezero.	AZŽS, MORT, Ministarstva i institucije	Djelimično realizovano	<p>U prirodu od marta 2018. godine do oktobra 2020. godine sprovodile su se aktivnosti na realizaciji projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje”, i to na remedijaciji lokacija Jadransko brodogradilište Bijela, deponija pepela i šljake „Maljevac“ i flotaciono jalovište „Gradac“.</p> <p>Što se tiče lokacije brodogradilišta Bijela, od potpisivanja Ugovora sa izvođačem radova (4. jun 2018. godine) do kraja marta 2020. godine sa lokacije je za Španiju izvezeno ukupno 38.488t opasnog grita, što je 28% od ukupne količine otpada koja treba da bude izvezena sa lokacije.</p> <p>U periodu od potpisivanja Ugovora sa izvođačem radova (23. jul 2019. godine) na deponiji pepela i šljake „Maljevac“, odnosno rekultivaciji Kasete II, do kraja marta 2020. godine završeno je 21.3 % radova (radovi na otvaranju kasete III i rekultivaciji kasete I su u nadležnosti EPCG).</p> <p>Vezano za remedijaciju flotacionog jalovišta Gradac, u periodu od potpisivanja Ugovora sa izvođačem radova (septembar 2019. godine) i izdavanja građevinske dozvole od strane nadležnog organa (novembar 2019. godine), do kraja</p>

						<p>marta 2020. godine izvođač je radio na izmještanju dalekovoda sa lokacije. Planirano je da radovi na ovim lokacijama budu završeni tokom ove godine.</p> <p>Kada je riječ o lokaciji KAP, u junu 2019. godine potpisan je Ugovor sa projektantom, odnosno konsultantom za izradu Glavnog projekta remedijacije bazena crvenog mulja. U periodu od potpisivanja Ugovora do kraja septembra 2020. godine završene su aktivnosti na geodetskom snimanju bazena crvenog mulja, koje su osnov za geološka istraživanja neophodna za definisanje koncepcije i početka izrade projektne dokumentacije. Geodetski elaborat je i pozitivno revidovan od strane Revidenta. Pored ovoga, projektant je završio i Projekat geoloških - geotehničkih istraživanja za potrebe izrade Idejnog i Glavnog projekta. Navedeni projekat je, takođe, pozitivno revidovan u martu 2020. Zavod za geološka istraživanja izdavao je odobrenja za vršenje pomenutih istraživanja u aprilu 2020. godine. Istraživanja su završena i elaborat o navedenim istraživanjima odobren od strane revidenta. Sektetarijat za sobračaj Glavnog grada izdao je rješenje o odobrenju sprovođenja istraživanja u septembru 2020. godine. U međuvremenu projektant je dostavio predlog konceptulanog rješenja. Planirano je da Glavni projekat remedijacije bude završen do kraja decembra 2020. godine. Vezano za deponiju čvrstog otpada koja se takođe nalazi na KAP lokaciji, u avgustu 2020. godine potpisan je Ugovor sa konsultantom za izradu Glavnog projekta remedijacije. U međuvremenu je završeno geodetsko snimanje i uskoro se očekuje finalizovanje Projekta geoloških istraživanja. Planirano je da Glavni projekat remedijacije bude završen do marta 2021. godine.</p>
c) Održiva poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda						
D8. Integrisati ciljeve zaštite vrsta i staništa u planove razvoja šuma	2016-2018	2018	Broj planova s integrisanim ciljevima zaštite vrsta i staništa	MPRR, AZZS, MORT	Nije realizovano	Postupak izrade Strateške procjene uticaja za planove razvoja šuma pokrenut je 2019. godine ali pošto nije bilo zainteresovanih subjekata za izradu istih postupak je ponovljen 2020. godine.

D9. Identifikovati mjere zaštite od šumskih požara u zaštićenim područjima i integrisati ih u nacionalne politike zaštite od požara	2016-2020	2020	Broj Planova upravljanja koji sadrže harmonizovane i dogovorene mjere zaštite od požara na nacionalnom nivou	JPNPC G, upravljači zaštićenih područja. MPRR, MUP, JLS	Djelimično realizovano	<p>Pravilnik o bližim mjerama zaštite šuma od šumskih požara shodno Zakonu o šumama je u pripremi. Kada su u pitanju aktivnosti Direktorata za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova u izvještajnom periodu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrađen je Akcioni plan za sprovođenje Strategije za smanjenje rizika od katastrofa za period 2018-2019. i 2020-2021. godina; - Donešen je Nacionalni plan zaštite i spašavanja od požara, krajem 2018. godine; - Data je saglasnost na opštinski Plan za zaštitu i spašavanje od požara za teritoriju opštine Danilovgrad i saglasnosti na preduzetne planove za zaštitu i spašavanje od požara, i to: AD Luka Bar, AD Port of Adria, te kompleks Porto Montenegro za 16 objekata tokom 2018. godine dok su tokom 2019. godine date 27 saglasnosti na preduzetne planove za zaštitu i spašavanje od požara; - U oblasti upravnog rješavanja na osnovu zahtjeva, Direktorat za vanredne situacije tokom 2018. godine izdao je 433 protivpožarne saglasnosti i 48 mišljenja na lokacije sa zonama opasnosti i tokom 2019. godine 477 protivpožarne saglasnosti i 10 mišljenja na lokacije sa zonama opasnosti; <p>U ranijem periodu većina lokalnih samouprava usvojila je planove za zaštitu i spašavanje od požara.</p> <p>Donešeno je 5 planova protivpožarne zaštite u nacionalnim parkovima, koji se godišnje dopunjavaju podacima o stanju protivpožarne opreme po parkovima. Planovi sadrže preventivne mjere zaštite, procjenu rizika od požara prostora parkova sa interaktivnom mapom na kojoj su prikazane najugroženije zone od požara, brojevi telefona u slučaju pojave, i sistem organizovanja službe zaštite, zavisno gdje se požar pojavi.</p>
---	-----------	------	--	---	------------------------	--

						<p>Izrada akata sa protokolima za slučajeve požara u Parku prirode "Piva" je u toku. Do donošenja istih koriste se planovi opštine Plužine.</p> <p>Tokom 2020. godine, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom je izradilo Plan zaštite i spašavanje od požara posebnog rezervata prirode „Tivatska Solila" za koji je pribavljena saglasnost Ministarstva unutrašnjih poslova.</p>
D10. Sprovođenje mjera Akcionog plana za borbu protiv bespravnih aktivnosti u šumarstvu	2016-2020	2020	Povećanje procenta drvene mase koja je je posiječena sa urednom dokumentacijom i žigom doznake	MPRR, UŠ	Djelimično realizovano	Donošen je Akcioni plan za borbu protiv bespravnih aktivnosti u šumarstvu u martu 2019. godine za period 2019-2021. Izvještaj o Sprovođenju mjera Akcionog plana za borbu protiv bespravnih aktivnosti u šumarstvu usvojen je od strane Vlade Crne Gore u januaru 2020. godine.
D11. Raskid koncesionih ugovora na područjima gdje koncesionari nijesu u stanju da ispune ugovorene obaveza (posebno u pogledu sprovođenja svih potrebnih mjera u sistemu gazdovanja šumama)	2016-2020	2020	Broj raskinutih koncesija u odnosu na broj neostvarenih planova	MPRR, MF, AZŽS	Djelimično realizovano	U izvještajnom periodu, odnosno tokom 2019. Godine, raskinuta su dva 2 koncesiona ugovora.
D12. Ispunjavanje zahtjeva za FSC	2018	2018	Sertifikovana površina šuma	MPRR, UŠ	Nije realizovano	Pripreme aktivnosti u cilju ispunjavanja zahtjeva za uvođenje FSC su realizovane ali još uvijek nije uspostavljen sistem sertifikacije šuma.
D13. Unaprijediti održivo korišćenje nedravnih proizvoda	2016-2018	2018	Godišnje količine sakupljenih nedravnih proizvoda dio su izvještaja o stanju životne sredine	MPRR, UŠ, MORT, AZŽS	Djelimično realizovano	Uprava za šume je uspostavila registar kompanija koje vrše sakupljanje i preradu nedravnih proizvoda i iste su registovane kod Uprave za šume što je preduslov za proces izvještavanja. Registar sadrži informacije o procjeni godišnjih količina sakupljenih nedravnih proizvoda. Shodno Zakonu o šumama donešen je i Pravilnik o bližem načinu sprovođenja postupka davanja nedravnih šumskih

						proizvoda na komercijalno korišćenje („Sl list CG” broj 63/18).
D14. Borba protiv nelegalnog lova i ribolova	2016-2020	2020	Broj podnijetih prijava po godinama	UIP, MUP	Djelimično realizovano/kontinuirano	<p>U toku 2018. godine nadležnim tužiocima su podnijete 3 krivične prijave protiv 3 lica zbog osnovane sumnje da su počinili 3 krivičnih djela (kd) nezakoniti lov iz člana 325 Krivičnog Zakonika Crne Gore (KZCG). Podnijeto je i 14 krivičnih prijava protiv 24 lica zbog osnovane sumnje da su počinili 14 krivičnih djela za nezakoniti ribolov iz člana 326 KZCG.</p> <p>U toku 2019. godine nadležnim tužiocima su podnijete 2 krivične prijave protiv 6 lica zbog osnovane sumnje da su počinili 2 kd nezakoniti lov iz člana 325 KZCG. Podnijeto je i 7 krivičnih prijava protiv 13 lica zbog osnovane sumnje da su počinili 7 kd nezakoniti ribolov iz člana 326 KZCG.</p> <p>Do oktobra 2020. godine, nadležnim tužiocima podnijete 6 krivične prijave protiv 7 lica, zbog osnovane sumnje da su počinili 4 kd nezakonit lov iz člana 325 KZCG i 6 krivičnih prijava protiv 13 lica, zbog osnovane sumnje da su počinili 3 kd nezakonit ribolov iz člana 326 KZCG.</p> <p>Nadležnim sudovima za prekršaje tokom 2018. godine, podnijeto je i 19 prekršajnih prijava protiv 37 lica zbog počinjenih prekršaja iz Zakona o nacionalnim parkovima i Zakona o zaštiti životne sredine, kao i 8 prekršajnih naloga iz Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi.</p> <p>U 2019. godini, podnijeto je 7 prekršajnih naloga protiv 33 lica iz Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi.</p> <p>Kada je u pitanju broj podnijetih prijava po pitanju ribarstva, od strane inspekcije za ribarstvo u izvještajnom periodu realizovano je sledeće:</p> <ul style="list-style-type: none"> - slatkovodno ribarstvo: <p>U 2018. godini izvršene su 43 kontrole, podnijeto 19 prekršajnih naloga i 4 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.</p>

						<p>U 2019. izvršene su 92 kontrole, podnijet 41 prekršajni nalog i 15 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i 1 krivična prijava.</p> <p>- morsko ribarstvo:</p> <p>U 2018. izvršeno je 756 kontrola, podnijeta su 82 prekršajna naloga i 28 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka.</p> <p>U 2019. godini izvršene su 723 kontrole, podnijeta su 92 prekršajna naloga i 1 zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka.</p> <p>Inspekcija za šumarstvo, lovstvo i zaštitu bilja iz oblasti lovstva za izvještajni period izdala je ukupno 68 prekršajnih naloga, zatim je podnijela 26 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i podnijela je 25 krivičnih prijava, po godinama iznosi kako slijedi:</p> <p>- 2018. godina, izdata su 4 prekršajna naloga u ukupnom iznosu od 1.200,00 €, zatim podnijeto je 8 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i podnijete su 2 krivične prijave;</p> <p>- 2019. godina, izdata su 4 prekršajna naloga u ukupnom iznosu od 800,00 €, zatim podnijeto je 7 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i podnijeta je jedna krivična prijava</p> <p>- 2020. godina, izdao je 60 prekršajna naloga u ukupnom iznosu od 17.400,00 €, zatim podnijeto je 11 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka i podnijete su 22 krivične prijave.</p>
D15. Smanjenje uticaja podvodnih aktivnosti na biodiverzitet	2017-2018	2018	Donešen i sprovodi se program harmonizovanih aktivnosti za suzbijanje nelegalnih podvodnih aktivnosti	MRT, JP MD, MPRR, MUP, RRCB, MUP	Djelimično realizovano /Kontinuirano	U okviru Akcionog plana Radne grupe za suzbijanje upotrebe eksplozivnih naprava i drugih nedozvoljenih alata i opreme u svrhu ulova ribe 2017-2019. predviđen je program harmonizovanih akcija za suzbijanje nelegalnih podvodnih aktivnosti koji se kontinuirano sprovode. Shodno navedenom, aktivnosti Radne grupe za suzbijanje upotrebe eksplozivnih naprava i drugih nedozvoljenih alata u svrhu ulova ribe, u 2018. godini, sprovedene su u okviru redovnih aktivnosti policije uključujući i aktivnosti u vezi kontrole najugroženijih

						<p>lokacija u priobalnom području. Time su pokrivene brojne krizne tačke, dokazano krivolovne. Vršena je kontrola lica za koje se osnovano sumnja da se bave nezakonitim ribolovom, zatim kontrola luka, pristaništa i privezišta, kao i policijske i zajedničke kontrole (MUP CG i JPNP) na Skadarskom jezeru u cilju sprječavanja izlova jezerske ribe na nezakoniti način. U periodima kada se izlovljava određena vrsta ribe pojačana je i kontrola upotrebe dinamita u kritičnim područjima. Pojačana je i saradnja Uprave policije sa sportsko-ribolovnim klubovima u slatkovodnom ribarstvu u pogledu kontrole NNN ribolova. Intenzivirane su aktivnosti borbe protiv NNN ribolova i od strane JPNP. Oformljena je i volonterska ribočuvarska služba na moru.</p> <p>Takođe, u 2019. godini kontinuirano se radilo na suzbijanju NNN ribolova, kako od strane Uprave policije, tako i službe zaštite u okviru JPNP, ribočuvarske službe na slatkim vodama, a nabavljena je i oprema za rad inspektora u ribarstvu (automobili, tehnička oprema).</p>
D16. Mjere za očuvanje važnih prirodnih i poluprirodnih travnih formacija integrisane su u važeću poljoprivrednu politiku	2018-2019	2019	Broj planova i programa sa integrisanim mjerama	MPPR, MORT, AZSS	Djelimično realizovano/kontinuirano	<p>Strategija poljoprivrede i ruralnih područja predviđa podršku održivom korišćenju planinskih pašnjaka, koji su prepoznati kao posebno bogatstvo koje doprinosi očuvanju biodiverziteta (specifična flora i fauna, korišćenje prilagođenih lokalnih rasa), a imaju i poseban ekonomski i kulturni značaj. Podrška se daje poljoprivrednim gazdinstvima koja najmanje tri mjeseca u godini drže stoku (svoju i stoku uzetu na mljekarinu) na katunima. Podrška ima oblik plaćanja po uslovnom grlu.</p>
D17. Smanjenje uticaja nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska	2016-2020	2020	Broj podnetih prijava po godinama	UIP, MUP	Djelimično realizovano/kontinuirano	<p>Od aprila 2017. godine, uveden je moratorijum na eksploataciju šljunka i pijeska iz rječnih korita. Odluka o zabrani dalje eksploatacije šljunka i pijeska donijeta je zbog isteka koncesionih ugovora, pojave nelegalne i neplanske eksploatacije, a kao dodatni uslov koji je uticao na uvođenje moratorijuma bio je i nepostojanje projekata regulacije vodotoka. Izrađen je i novi Akcioni plan za sprovođenje moratorijuma na eksploataciji rječnih nanosa i zaštite rječnih</p>

					<p>tokova 2019-2021. U cilju koordinacije i implementacije, a kao i jedna od aktivnosti predviđenih Akcionim planom, formirana je Radna grupa za praćenje realizacije planiranih aktivnosti tokom trajanja Moratorijuma. Koordinacioni tim je obišao sve lokacije u Crnoj Gori i sačinio Izvještaj o zatečenom stanju nakon uvođenja Moratorijuma. Izvještaj koordinacionog tima prikazao je zatečeno stanje na terenu, koje se uzelo kao nulto stanje i koje je bilo mjerilo rada na uređenju vodotoka u narednom periodu. Moratorijumom je obuhvaćeno 25 lokacija u koritima rijeka: Morače, Lima, Tare, Ibra, Grnčara i Gračanice, gdje su koncesioni ugovori istekli tokom 2016. godine, kao i ostale kritične tačke u rječnim koritima. Koordinacioni tim za praćenje odluke o zabrani eksploatacije rječnih nanosa imao je intenzivne terenske aktivnosti u cilju kontrole poštovanja moratorijuma i izvođenja interventnih radova. Od strane Odsjeka za inspekciju za vode ukupno je izvršeno 458 inspekcijskih kontrola (241 tokom 2018. godine i 217 tokom 2019. godine) kroz saradnju i učešće građana, odnosno civilnog sektora i sportsko – ribolovnih klubova u prijavljivanju i otkrivanju nelegalne eksploatacije. U 2018. godini utvrđeno je 35 nepravilnosti i preduzete mjere su: 23 ukazivanja, 8 donijetih rješenja i izadato je 11 prekršajnih naloga na licu mjesta u iznosu od 3.200,00 €, podnijeto je 7 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i podnijete su 4 krivične prijave, dok je u 2019. godini utvrđeno 26 nepravilnosti i preduzete mjere su 17 ukazivanja, 4 donijetih rješenja, izadato je 13 prekršajnih naloga na licu mjesta u iznosu od 3.600,00 €, podnijeto je 7 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i podnijeto je 6 krivičnih prijava. Tokom 2020. godin donijeto je 6 rješenja i izadato je 8 prekršajnih naloga na licu mjesta, podnijeto je 6 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i podnijeta je 1 krivična prijava, Takođe, Vlada Crne Gore je u junu 2019. godine donijela Uredbu o povjeravanju dijela poslova Uprave za inspekcijske poslove</p>
--	--	--	--	--	--

						<p>Glavnom gradu Podgorica i opštinama Andrijevića, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić i Rožaje. Time je značajnom broju komunalnih policajaca i inspektora u ovim opštinama dato ovlašćenje da u punom kapacitetu i još efikasnije sprovode monitoring i kontrolu vodotoka na području ovih opština, u cilju otkrivanja nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska. Uprava za vode formirala je komisiju sa zadatkom pregleda korita rijeka Lim, Tara i Grnčar, a na potezima gdje se formiraju rječni sprudovi i gdje erozija uništava priobalno zemljište. Komisija je pregledom rječnih korita, sa ocjenom postojećeg stanja i predlogom sanacionih mjera, sačinila Izvještaje za 6 opština na čijim teritorijama gravitiraju rijeke Grnčar, Lim i Tara, te predložila Upravi za vode da izda saglasnosti za interventne radove.</p> <p>Prema podacima centara bezbjednosti, na području Crne Gore od januara 2018. godine do februara 2020. godine podnijeta je jedna krivična prijava protiv jednog fizičkog i jednog pravnog lica zbog počinjenog krivičnog djela koje se odnosi na biodiverzitet. Krivična prijava je podnijeta 16.10.2019.godine ODT u Pljevljima zbog postojanja osnovane sumnje da je počinio koruptivno krivično djelo zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz člana 272 st 1 KZ Crne Gore na način što je u svojstvu odgovornog lica tokom 2017, 2018. i 2019. godine zloupotrijebio položaj u pogledu raspolaganja imovinom i postupajući suprotno odredbama Zakona o rudarstvu bez zaključenog koncesionog ugovora i licence vršio eksploataciju kamena, preradu i prodaju.</p>
D18. Integracija mjera zaštite biodiverziteta u buduće planove upravljanja rječnim slivovima	2016-2020	2020	RBMP sadrže mjere zaštite biodiverziteta	MPPR, MORT, AZSS	Djelimično realizovano	<p>Aktivnosti na izradi Planova upravljanja rječnim slivovima sa programom mjera za svako vodno područje su u toku kroz IPA projekat „Jačanje kapaciteta za implementaciju Okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori“. Pripremljeni su nacrti Planova upravljanja rječnim slivovima (Jadranskim i Dunavskim), Javna rasprava za navedene nacрте je završena krajem februara 2020. godine i nakon integracije relevantnih</p>

						sugestija RBMP su trenutno u fazi Finalnog nacrt. Uradjen je Izvjestaj o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za RBMP medjutim procedura izdavanja saglasnosti na iste još uvijek nije pokrenuta. Usvajanje planova očekuje se tokom 2021.godine. Planovi će integrisati mjere zaštite biodiverziteta, i kroz njih će se uspostaviti kontinuirani monitoring površinskih i podzemnih voda shodno zahtjevima Okvirne direktive o vodama.
d) Smanjenje pritiska iz sektora: saobraćaj, energetika i izgradnja infrastrukture						
D19. Ugradnja mjera zaštite biodiverziteta u proces planiranja i izgradnje saobraćajne infrastrukture (planiranje i izgradnja bio-koridora, prolaza, zelenog pojasa duž puteva i smanjenja zagađenja sa puteva), posebno autoputa Bar -Boljare i Jadransko-jonskog autoputa	2016-2020	2020	Broj planiranih i izgrađenih objekata na putnoj infrastrukturi u svrsi zaštite biodiverzitet	MSP, AZŽS, MORT, ME, MF	Ne realizovano	Prema Corine Land Cover analizi može se vidjeti da je došlo do povećanja površina pod saobraćajnom infrastrukturom pa samim tim navedeno se može uzeti kao indikator povećanja pritiska na biodiverzitet. U Crnoj Gori je na snazi Pravilnik o mjerama zastite i načinu održavanja prelaza za divlje životinje („Sl. list CG”, broj 80/10). Međutim, u dosadašnjoj praksi, ovom pitanju se nije posvećivala posebna pažnja. Integracija mjera za siguran prelaz životinja je postala aktuelna sa planovima za rekonstrukciju magistralnih puteva u centralnom regionu (Podgorica-Danilovgrad), kao i sa izgradnjom autoputa Bar- Boljare. U trenutku izvještavanja, ne može se govoriti o izgradnji objekata na putnoj infrastrukturi koji služe žastiti biodiverziteta. ¹
D20. Podržavanje pune integracije biodiverziteta u planove izgradnje energetske objekata i energetske infrastrukture	2016-2020	2020	Pripremna dokumenta za izgradnju energetskih objekata sadrže dovoljan nivo informacija o biodiverzitetu za donošenje odluka	ME, MF, MORT, AZSS	Ne realizovano	U sektoru energetike je došlo do povećanja broja infrastrukturnih objekata odnosno površina pod njima, što se u nedostatku podataka iz monitoringa biodiverziteta može koristiti kao indikator povećanja pritiska na biodiverzitet. Energetskom politikom predviđena je izgradnja novih postrojenja, prvenstveno velikog broja malih hidroelektrana na većini vodotokova u sjevernom dijelu zemlje. Za sve te objekte obavezna je izrada procjene uticaja projekata na životnu sredinu, kao i integracija mjera zaštite biodiverziteta kao što su održavanje ekološkog minimuma. Međutim,

¹ VI Izvještaj Crne Gore ka Konvenciji o zaštitu biodiverziteta, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, jun 2019.

						nezvanična osmatranja ukazuju da se u fazama konstrukcije i rada ovih postrojenja predviđene mjere uvijek ne poštuju, te se na određenim lokacijama primjećuje degradacija staništa. Analize dostupnih podataka o biodiverzitetu obično nisu dovoljno detaljne i sveobuhvatne da bi se na osnovu njih donijele odluke kojima bi se minimizirao uticaj energetskih i infrastrukturnih objekata na biodiverzitet. ²
e) Postizanje održivog turizma						
D21. Dalja integracija, konkretizacija i operacionalizacija mjera zaštite biodiverziteta i održive ekonomije biodiverziteta u planove i programe turističkog sektora	2016-2020	2020	Broj planova i programa sa ugrađenim mjerama i broj mjera koje se sprovode	MORT, ME, MF	Djelimično realizovan o/ kontinuirano	U toku je izrada izvještaja o Stepenu realizacije mjera definisanih u Strategiji razvoja turizma. Na osnovu procijenjenog stepena realizacije biće urađena ili nova Strategija ili će se vršiti ažuriranje postojeće Strategije. Tokom 2019. godine donijeta su dva Programa razvoja i to: Program razvoja ruralnog turizma i Program razvoja kulturnog turizma. Trenutno je raspisan Tender za izradu Programa razvoja zdravstvenog turizma. U okviru projekta WWF „Posmatranje medvjeda“ u NP Biogradska gora u dijelu komponente razvoja turističke ponude pripremljen je Marketing plan za razvoj wildlife turizma u NP Biogradska gora. Takođe, odrađene su obuke za nadzornike iz parka na temu interpretacije prirode i kreirano je 5 turističkih ponuda u parku baziranih na posmatranju prirode. U okviru projekta adaptirana je i opremljena prostorija NP Biogradska gora u Kolašinu koja se sada koristi kao edukativni kutak za posjetioce.
D22. Procjena turističke nosivosti zaštićenog područja i uticaja posjetioaca			Procjena sprovedena za najmanje 2 nacionalna parka	MORT, JLS, Upravljači	Nije realizovan o	U izvještajnom periodu nije bilo aktivnosti po ovom pitanju.
f) Mjere ublažavanja uticaja invazivnih vrsta						
D23. Unaprijeđenje znanja o invazivnim vrstama u Crnoj Gori	2016-2018	2018	Broj i karakteristike invazivnih vrsta su	AZŽS	Djelimično realizovan	Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva („Sl. list CG“, broj 18/19) usvojen je 2019. godine i transponuje međunarodne standarde u nacionalni

² VI Izvještaj Crne Gore ka Konvenciji o zaštiti biodiverziteta, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, jun 2019.

			<p>dio informacionog sistema o stanju biodiverziteta u mjeri koja omogućava cjelovito sagledavanje problema</p>	<p>o/ kontinuirano</p>	<p>zakonski okvir u Crnoj Gori i uvodi mehanizme za adekvatne načine sprečavanja unošenja i širenja stranih i invazivnih stranih vrsta biljaka, životinja i gljiva, radi ublažavanja i smanjivanja na najmanju moguću mjeru štetnog uticaja na biodiverzitet, usluge ekosistema i/ili zdravlje ljudi.</p> <p>Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove vrši monitoring i sprovodi mjere iskorjenjivanja vrsta štetnih po poljoprivredne sorte i alergena. Uprava kontroliše i drveni materijal za pakovanje porijeklom iz Kine koji predstavlja fitosanitarni rizik za unošenje veoma štetnih organizama <i>Bursaphelenchus xylophilus</i>, <i>Monochamus sp.</i>, <i>Anoplophora glabripennis</i> i <i>Anoplophora chinensis</i>. Fitosanitarni inspektori na mjestima unošenja vrše zdravstveni pregled drvnog materijala za pakovanje koji nosi robe definisane propisom (mermer, granit, kamen i dr.), a koji predstavlja najveći fitosanitarni rizik. Nakon zdravstvenog pregleda od strane fitosanitarnog inspektora, drveni materijal za pakovanje koji nije bio propisno označen u skladu sa ISPM 15 se uništava spaljivanjem.</p> <p>U okviru redovnog monitoringa na Tivatskim solilima, JP Morsko dobro je konstatovalo prisustvo par invazivnih vrsta i to: plavog raka (<i>Callinectes sapidus</i>), malog indijskog mungosa (<i>Herpestes auropunctatus</i>), Odonata- Tritemis anulata, azijska bubamara (Coleoptera- <i>Harmonia ahydrys</i>) i parazitoidne Hymenoptera (<i>Sceliphron caementarium</i>). Takođe, za vrstu plavi rak realizovana je i aktivnost podizanja svijesti o ovoj vrsti u cilju ostvarivanja lova iste i korišćenja u ishrani što bi doprinijelo smanjenju brojnosti populacije.</p> <p>JP Nacionalni parkovi prikupljaju terenske podatke o distribuciji i stepenu invazivnosti pojedinih alohtonih biljnih vrsta duž sjeverne obale Skadarskog jezera, uključujući <i>Amorpha fruticosa</i>, <i>Glaedichia triacanthos</i>, <i>Xanthium strumarium</i>, <i>Ambrosia angustifolia</i>, <i>Ailanthus altissima</i>, <i>Egeria densa</i>, kao i na Ulcinjskoj solani.</p>
--	--	--	---	----------------------------	---

						<p>Institut za biologiju mora je kroz projekat BALMAS prikupljao podatke o vrstama iz balastnih voda, periodično od ribara, o vrsti <i>Caulerpa cylindracea</i> (tzv. tumor Mediterana), kao i o pojavama drugih vrsta u sklopu svojih redovnih istraživačkih aktivnosti koje nisu specifično posvećene istraživanjima prisutnosti i rasprostranjenosti invazivnih vrsta.</p> <p>Sproveden je i istraživački projekat za utvrđivanje rasprostranjenosti brojnosti invazivne vrste invertibrata <i>St. albopicta</i> (<i>Ae. albopictus</i>), i zebra školjke <i>Dreissena polymorpha</i> na području crnogorskih slatkovodnih sistema. Takođe, istraživačkim aktivnostima je zabilježeno širenje crvenouhe kornjače (<i>Trachemys scripta</i>).</p> <p>Akcije u cilju suzbijanja ambrozije sprovedene su od strane Opštine Danilovgrad, Uprave za fitosanitarne poslove, bezbjednost hrane i veterinu i NVO Green Home (tri akcije suzbijanja ove invazivne vrste na teritoriji Glavnog grada).</p> <p>I pored navedenog, sveobuhvatna i sistematizovana istraživanja o invazivnim vrstama koja bi dala sliku njihove distribucije i stepena invazivnosti u Crnoj Gori još uvijek nisu uspostavljena.</p>
D24. Unaprijeđenje praćenja i tretmana balastnih voda	2016-2020	2020	Broj luka opremljenih za praćenje i obradu balastnih voda u odnosu na broj luka	MS, UPS, AZZS, MRT	Djelimično realizovano	<p>Kada su u pitanju balastne vode, postoje samo dvije luke u Crnoj Gori koje su po tom pitanju relevantne: Bar i Kotor.</p> <p>Lučka kapetanija Bar opremljena je jednim kompletom za indikativno uzorkovanje iz balastnih tankova.</p> <p>Luka Kotor je i dalje bez mogućnosti uzimanja uzoraka.</p> <p>Opremu za detaljnu analizu uzoraka iz balastnih tankova posjeduje Institut za biologiju mora iz Kotora.</p>
g) Mjere ublažavanja uticaja klimatskih promjena						
D25. Sprovođenje Nacionalne strategije o klimatskim promjenama	2016-2020	2020	Izveštaj o realizaciji mjera iz Nacionalne strategije o klimatskim	MORT, AZZS	Realizovano	<p>Vlada Crne Gore usvojila je Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine, u novembru 2018. godine (Izveštaj o sprovođenju Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjenado 2030.godine).</p>

			promjenama			
E: DO 2020. GODINE STVORENI SU PREDUSLOVI I SPROVODE SE CILJANE MJERE ZA ZAŠTITU BIODIVERZIETA				Sačuvajmo najugroženije forme života		
a) Sprovode se aktivnosti na zaštiti najugroženijih vrsta						
E1. Izrada Crvene knjige flore Crne Gore	2016-2020	2020	Objavljena Crvena knjiga flore Crne Gore	UNIV, CANU, MORT, MPRR, JPNPC G	Nije realizovano	U izvještajnom periodu nije objavljena Crvena knjiga flore Crne Gore. Međutim, u sklopu drugih aktivnosti institucija u Crnoj Gori prikupljani su podaci koji se mogu iskoristiti kao osnova u izradi Crvene knjige flore Crne Gore pa se tako u bazi podataka JP „Nacionalni parkovi Crne Gore“ nalazi materijal koji sadrži literaturne i terenske podatke za rijetke i ugrožene biljne taksone. Takođe, u okviru Otvorenog regionalnog fonda za jugoistočnu Europu (ORF BDU), pod-projekt upravljanje informacijama o biodiverzitetu i izvještavanju (BIMR) (Faza 1 – 2015.-2018. i faza 2- 2018. – 2021.), u sklopu obje faze, razvija se i modul na temu Liste endemskih taksona jugoistočne Europe, koji obuhvata i Crnu Goru. Radi se na nekoliko taksomskih grupa, uključujući i vaskularnu floru. Prikupljeni podaci se verifikuju i prostorno obrađuju kako bi se utvrdila rasprostranjenost pojedinih vrsta. Završetak aktivnosti na izradi liste endemskih taksona previđen je do kraja 2020. godine i podaci prikupljeni kroz ovaj projekt doprinose izradi Crvene knjige vaskularne flore. Takođe, aktivnosti istraživanja biodiverziteta koje su navedene u mjeri E2. i E4. predstavljaju važan izvor podataka za izradu Crvene knjige flore Crne Gore.
E2. Procjena stanja, urgoženosti i rasprostranjenja zakonom zaštićenih i N2000 vrsta	2016-2020	2020	Najmanje kompletno obrađeno 70% vrsta u odnosu na broj zaštićenih vrsta u Crnoj Gori	AZZS, JPNP, MORT	Djelimično realizovano	U izvještajnom periodu realizovane su aktivnosti terenskog rada na uspostavljanju i identifikaciji područja Nature 2000 u 2018. i 2019. kroz projekte: IPA 2016 projekta „Uspostavljanje Nature 2000“, „Uspostavljanje Natura 2000 mreže“ koji koordinira AZPŽS i koji se finansira iz državnog budžeta; i „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore“ koji koordinira MRT, a finansira GEF i do sada je mapirano ukupno oko 25%

						<p>teritorije Crne Gore. U sklopu ovih aktivnosti prikupljeni su podaci o rasprostranjenosti, ugroženosti i stanju vrsta sa Priloga Direktive o staništima i Direktive o pticama (Natura 2000 vrste), kao i zakonom zaštićenih vrsta posebno u obalnom području Crne Gore do 400 m nadmorske visine.</p> <p>Agencija za zaštitu prirode i životne sredine redovno na godišnjem nivou realizuje i program praćenja stanja i istraživanja biodiverziteta shodno budžetskim mogućnostima. Tokom izvještajnog perioda istraživanja su rađena na sljedećim lokacijama: NP Skadarsko jezero, Rumija (padine)-botanika, NP Lovćen, NP Biogradska gora, NP Durmitor, NP Prokletije, Pivska planina, Bioč, Maglić, Volujak (insekti), Hajla, Boko-Kotorski zaliv, Ljubišnja (insekti), Ulcinjska solana (ornitofauna), Buljarica (ornitofauna), Tivatska solila (ornitofauna), Zeletin (ornitofauna). U sklopu CSBL Projekta koji je implementirao GIZ, a finansirala Vlada SR Njemačke, izrađen je Priručnik za monitoing ugroženih i N2000 vrsta na Skadarskom jezeru (GIZ, CSBL 2019) https://epa.org.me/publikacije/</p> <p>Takođe, podaci prikupljeni kroz ORF BD BIMER Projekat - podprojekat Liste endemskih taksona jugoistočne Europe, koji obuhvata i Crnu Goru, značajni su u smislu procjene stanja, ugroženosti i rasprostranjenja zakonom zaštićenih vrsta.</p>
E3. Izrada i sprovođenje Akcionih planova za najugroženije vrste	2016-2020	2020	Pripremljena i implementirana najmanje 3 Akciona plana za zaštitu najugroženijih vrsta	AZZS, JPNP, MORT	Djelimično realizovan	<p>Kada je riječ o izradi i sprovođenju Akcionih planova za najugroženije vrste u izvještajnom periodu pokrenute su aktivnosti na izradi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Akcionog plana za tetrijeba za područje Parka prirode "Piva" - Akcionionog plana za surog orla za područje Parka prirode "Piva" - Akcioni plan za mrkog medveda u okviru projekta "Zaštita mrkog medvjeda u Dinaridima". Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u martu 2019. osnovalo je Savjet za izradu

						Planova upravljanja za uzgoj, zaštitu i korištenje mrkog medvjeda i vuka i u toku su aktivnosti na izradi plana.
b) Sprovode se aktivnosti na zaštiti najugroženijih staništa						
E4. Procjena stanja, ugroženosti i rasprostranjenja stanišnih tipova i nacionalno i međunarodno ekološki značajnih lokaliteta	2016-2020	2020	Najmanje obrađeno 50 stanišnih tipova (u skladu sa Katalogom stanišnih tipova Crne Gore)	AZŽS, JNPC G, Upravljači, UNIV	Djelimično realizovano	<p>U izvještajnom periodu realizovane su aktivnosti terenskog rada na uspostavljanju i identifikaciji područja Nature 2000 u 2018. i 2019. kroz četiri projekta i to: IPA 2016 projekat „Uspostavljanje Nature 2000“, „Uspostavljanje Natura 2000 mreže” koji koordinira AZPŽS i koji se finansira iz državnog budžeta; „Očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta na područjima Prespanskog, Ohridskog i Skadarskog jezera“ koji je finansirala Vlada Njemačke, a implementirao GIZ i AZPŽS i u okviru kojeg su mapirana staništa Skadarskog jezera i „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore“ koji koordinira MRT, a finansira GEF i do sada su kroz sve navedene aktivnosti mapirani stanišni tipovi na ukupno oko 30% teritorije Crne Gore.</p> <p>Tokom IPA 2016 projekta „Uspostavljanje Nature 2000“, Crne Gore 52 stanišna tipa su bila predmet kartiranja a značajan postotak je urađen i tokom 2019. i 2020. Godine. Takođe JP „Nacionalni parkovi” su realizovali istraživanja i procjenu stanja sa predlogom mjera za stanišne tipove:</p> <p>Skadarsko jezero: 92A0 –sa skadarskim hrastom (<i>Quercus robur sputariensis</i>). 3150 – zastupljen u eutrofnim vodama Skadarskog jezera. Staništa sa <i>Marsilea quadrifolia</i> na lokalitetu Moračica – neugroženo, ali pod prijetnjom isušivanja. Staništa sa <i>Caldesia parnassifolia</i> – Pančeva oka, pod prijetnjom gubitka.</p> <p>Lovćen: 95A0- sa Munikom na Jezerskom vrhu. 8210 – sa lovćenskim zvončićem (<i>Edraianthus wettsteinii</i> subsp. <i>lovcenikus</i>) urađena procjena stanja i ugroženosti i sproveden akcioni plan zaštite od požara.</p>

						<p>Prokletije: 7250 – sa <i>Nartheicum scardicum</i> – nijesu uočene prijetnje</p> <p>Durmitor: 7410 i 7230 – tresave na Barnom jezeru – prijetnja za gubitak staništa – isušivanje jezera</p> <p>NP Biogradska gora: 95A0- sa Molikom u blizini Ursulovačkog jezera</p>
E5. Izrada akcionih planova za najugroženija staništa	2016-2020	2020	Pripremljena i implementirana najmanje 3 Akciona plana za zaštitu najugroženijih staništa	AZZS, JPNP, MORT	Djelimično realizovan	U izvještajnom periodu nije bilo sistematizovanih aktivnosti po ovom pitanju. JP Nacionalni parkovi izradili su Akcioni plan sanacije opožarenih površina na području NP Lovćen, NP Durmtior i NP Prokletije. Akcioni plan je 90 % realizovan. Do kraja 2020. godine se planira pošumljavanje saniranih površina sa autohtonom vrstom bukve.
c) Podržati očuvanje gena						
E6. Izrada planske dokumentacije i sprovođenje mjera za sjemenske sastojine	2016-2020	2020	Izrađena planska dokumentacija i sprovedene mjere za sjemenske sastojine	MPRR	Djelimično realizovan o/ kontinuirano	Mjere za sjemenske sastojine sprovedi se kontinuirano putem kontrolnih ispitivanja sjemenske proizvodnje i biljnih genetičkih resursa.
E7. Održavati tradicionalni uzgoj određenih domaćih pasmina životinja i sorti bilja, voća i povrća	2016-2020	2020	Održava se tradicionalni uzgoj određenih domaćih pasmina životinja i sorti bilja, voća i povrća	MPRR	Djelimično realizovan o/ kontinuirano	U Crnoj Gori postoji i koristi se veliki broj autohtonih poljoprivrednih kultura i domaćih životinja. Međutim, sa promjenama u poljoprivrede, kao što su napuštanje tradicionalnih oblika korišćenja zemljišta, modernizacija farmi itd, populacije autohtonih sorti i rasa se smanjuju. Populacije rasa domaćih životinja, kao što su ovce iz grupe pramenki, goveče buša, balkanski magarac i druge su u

						opadanju, a njima specifični genotipovi se erodiraju kroz hibridizaciju sa drugim, alohtonim, rasama radi pospješivanja produktivnosti. Za neke od njih postoji program in situ zaštite koji se sprovodi kroz program saradnje između Biotehničkog fakulteta i poljoprivrednika, a subvencionisan je od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.
E8. Unaprijeđeno upravljanje ex situ kolekcijama (botaničke bašte, arboretumi i komercijalne kolekcije)	2016-2020	2020	Botaničke Bašte u Dulovinama i Brezovicama, Arboretum generala Kovačevića, kao i zbirke komercijalno značajnog voća i usjeva, imaju imenovane upravljače, budžete i planove upravljanja	MORT, JLS, MPRR	Djelimično realizovano	U izvještajnom periodu "Park priode Piva" d.o.o. je na prostoru Parka prirode Piva formirao arboretum sa vrstama koje su autohtone za područje Parka. Takođe, botanička basta Dulovine povjerena je na upravljanje JP "Nacionalni parkovi Crne Gore". JP Nacionalni parkovi Crne Gore izradilo je Nacrt plana upravljanja botaničkom baštom Dulovine za period 2020-2024. godine i predate je Opštini Kolašin na usvajanje početkom 2020. godine. Plan upravljanja još uvijek nije usvojen.
F: DO 2020.GODINE KREIRANA JE EKOLOŠKA INFRASTRUKTURA KAO OSNOVA OČUVANJA NACIONALNOG BIODIVERZITETA				Izgradimo efikasnu sigurnosnu mrežu		
a) Uspostaviti integralnu i efikasnu zelenu mrežu koja uključuje i nova zaštićena područja						
F1. Povećati površinu zaštićenih područja na najmanje 17% državne teritorije (prvenstveno područja iz PPCG)	2016-2020	2020	Najmanje 17 % državne teritorije je zaštićeno	MORT, AZSS, JLS, MPRR,	Ne realizovano	Površina zaštićenih područja u Crnoj Gori je 185269.69 ha što je 13.414 % kopnene teritorije Crne Gore. U izvještajnom periodu proglašeni su: Park prirode Ulcinjska Solana, Park prirode Dolina Rijeke Zete i park prirode Komovi na teritoriji opštine Kolašin. Takođe, pokrenute su i sljedeće aktivnosti: - Donešene su Odluke o izradi Studije (zaštite) revizije za „Njegošev park” i Park „13 jul” u Prijestonici Cetinje, Studije zaštite (revizije) za „Park u dvorištu dječje bolnice na Cetinju”; - Opština Tivat je inicirala Studije (zaštite) revizije za plažu Pržno;

						<ul style="list-style-type: none"> - Opština Kotor je Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine uputila Zahtjev za izradu Studije zaštite za Brdo Vrmac, koje je Prostornim planom posebne namjene za obalno područje Crne Gore, kao i lokalnom planskom dokumentacijom u oblasti planiranja i zaštite životne sredine, prepoznato kao potencijalno zaštićeno prirodno dobro - Regionalni Park prirode; - Opština Kotor je uputila Zahtjev za izradu Studije zaštite crne topole (<i>Populus nigra</i> L.) u Starom gradu u Kotoru; - Glavni Grad Podgorica je uputio inicijativu za izradu Studije zaštite za zaštićeno područje Brdo Gorica; - Opština Budva je pokrenula postupak revizije spomenika prirode "Brdo Spas".
F2. Proglasiti priobalna i morska zaštićena područja (površine najmanje 10% od ukupne površine zaštićenih područja)	2016-2018	2018	Najmanje 3 MZP proglašena i ukupna površina veća od 10% ukupne površine nacionalno zaštićenih područja	AZZS, MORT, JPMD, JLS	Ne realizovano	<p>U izvještajnom periodu nije bilo proglašenja morskih zaštićenih područja, međutim, u svrhu proglašenja 3 marinska zaštićena područja u toku je projekat "Promovisanje upravljanja zaštićenim oblastima kroz Integrisanu zaštitu ekosistema mora i priobalja na Primorju Crne Gore", koji se finansira od strane GEF-a, čija je ključna aktivnost priprema sve neophodne dokumentacije za proglašenje područja shodno Zakonu o zaštiti prirode („Sl. list CG“, broj 54/16), kao i elemenata za uspostavljanje upravljanja područjima. U toku je izrada studija zaštite za područja: Platamuni, Ostrvo Stari Ulcinj i Katič.</p> <p>Opština Kotor je Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine uputila Inicijativu za pokretanje postupka preventivne zaštite koraligenih zajednica u moru u uvali Sopot i ispod Šalovine kod Dražinog vrta (Boko-kotorski zaliv) i u toku je usaglašavanje Akta o preventivnoj zaštiti navedenih lokaliteta. Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom je u saradnji sa Institutom za biologiju mora, a u okviru projekta "Istraživanje i promocija koralnih zajednica u Bokokotorskom zalivu" sprovedo aktivnosti na ograđivanju</p>

						<p>ova dva lokaliteta u cilju sprječavanja sidrenja, te izvršilo čišćenje korala od čvrstog otpada sa morskog dna, i postavilo informativne table na ovim lokalitetima radi zabrane ribanja i sidrenja</p> <p>Takođe, NVO Green Home u saradnji sa partnerskim organizacijama: Crnogorsko društvo ekologa i Mediteranski Centar za ekološki monitoring sprovodi projekat: <i>Podrška lokalnim zajednicama u zaštiti i promociji potencijalnog morskog zaštićenog područja – KATIČ</i> koji je finansijski podržan od strane Partnerskog fonda za kritične ekosisteme – CEPF i kroz koji su realizovane aktivnosti podizanja svijesti ribara o značaju MZP, njihovom aktivnom učešću u proces uspostavljanja MZP, njihovog udruživanja u smislu daljeg djelovanja po ovom pitanju, postavljeno je pet ekoloških vezova u zoni ostrva Katič koji smanjuju jedan od najvećih pritisaka na livade morske trave – sidrenje, sprovedeno je istraživanje juvenilnih jedinki kernje u području budućeg ZPM Katič, organizovana je terenska posjeta Buljarici i Katiču za predstavnike medija i NVO u cilju upoznavanja sa prirodnim vrijednostima ovog područja i mogućnostima razvoja održivog turizma; odabrano je idejno rješenje za zaštitni znak budućeg ZPM Katič i postavljena su dva bilborda u trajanju od dva mjeseca u Petrovcu i Baru u cilju podizanja svijesti javnosti o budućem ZPM Katič.</p>
F3. Uspostavljena ekološka mreža u Crnoj Gori, uključujući i odgovarajuće ekološke koridore	2016-2020	2020	Nacionalna ekološka mreža proglašena Odlukom Vlade	AZZS, MOPR T, MPRR	Nije realizovano	<p>Ekološka mreža sa odgovarajućim ekološkim koridorima još uvijek nije uspostavljena ali aktivnosti na identifikaciji područja ekološke mreže su u toku. U izvještajnom periodu su realizovane aktivnosti terenskog rada na uspostavljanju i identifikaciji područja ekološke mreže kroz četiri projekta:</p> <ul style="list-style-type: none"> – IPA 2016 projekta „Uspostavljanje Nature 2000“, – „Uspostavljanje Natura 2000 mreže” koji koordinira AZPŽS i koji se finansira iz državnog budžeta; – „Očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta na područjima Prespanskog, Ohridskog i Skadarskog jezera“ koji je finansirala Vlada SR Njemačke, a

						<p>implementirao GIZ i AZPŽS i u okviru kojeg je mapirano Skadarsko jezero i</p> <ul style="list-style-type: none"> – „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore“ koji koordinira MRT, a finansira GEF <p>i do sada je mapirano ukupno oko 30% teritorije Crne Gore. Kao rezultat IPA 2016 projekta „Uspostavljanje Nature 2000“ definisanom metodologijom prepoznata su 33 potencijalna područja (posebna zaštićena područja) za zaštitu ptičijih vrsta shodno Direktivi o pticama.</p>
b) Osigurati efikasnost mreže kroz unaprijeđenje upravljanja						
F4. Reorganizovati i unaprijediti upravljanje zaštićenim područjima	2016-2018	2018	100% zaštićenih područja većih od 100 ha ima upravljača, plan upravljanja i godišnji budžet	AZZS, MORT, JNPC G	Ne realizovano	<p>Shodno registru zaštićenih područja u Crnoj Gori do sada je proglašeno 73 zaštićena područja. Od toga, 44 ima imenovane upravljače, a 9 ima usvojene planove upravljanja. Kada je riječ o područjima većim od 100 ha, kojih ima ukupno 18, 16 (88%) ima imenovane upravljače, a 6 (35,29%) plan upravljanja.</p> <p>Važno je istaći da svih pet nacionalnih parkova imaju upravljača, planove upravljanja i budžet, kao i Park prirode Piva. Takođe, u toku je izrada Plana upravljanja za park prirode Komovi na teritoriji Opštine Kolašin, kroz projekat “Kom planina - bliža svima”.</p>
G: ZNANJE O BIODIVERZIETU JE UNAPRIJEĐENO , SISTEMATIZOVANO I KROZ RAZVIJENE MEHANIZME ŠIROKO I RAVNOPRAVNO DOSTUPNO				Da znamo šta imamo i da bude svima dostupno		
a) Razviti istraživanja i organizovati efikasan sistem prikupljanja i obrade podataka						
G1. Uspostavljanje informacionog sistema o biodiverzitetu u okviru Informacionog sistema za životnu sredinu	2016-2018	2018	Centralizovan informacioni sistem o biodiverzitetu (uključujući, ali ne ograničavajući se na informacije o	AZZS, MORT	Djelimično realizovano	<p>U izvještajnom periodu značajan doprinos daljem razvoju centralizovanog informacionog sistema o biodiverzitetu, dao je ORF BD Projekat kroz podprojekat „Unapređenje sistema upravljanja podacima iz oblasti biodiverziteta – BIMR” kroz koji je u fazi I uspostavljena osnova za centralizovani informacioni sistem o biodiverzitetu ali za njegovu punu funkcionalnost potreban je dalji razvoj sistema što podrazumijeva tehničko programiranje, održavanje i</p>

			karakteristikama vrsta, staništa i zaštićenih područja)			povezivanje sa GIS-om. Kroz drugu fazu projekta razvija se GIS baza podataka za zaštićena područja koja će se dalje u budućnosti moći nadograđivati modulima koji se odnose na podatke o rasprostranjenju staništa i vrsta.
G2. Omogućavanje opšte i neograničene dostupnosti zvaničnim podacima o biodiverzitetu	2018	2018	Informacije iz baze podataka o biodiverzitetu, kao i druge zvanične informacije o biodiverzitetu dostupne 24/7	AZZS, MORT	Djelimično realizovano/kontinuirano	Osnova centralizovanog informacionog sistema o biodiverzitetu je uspostavljena, kako je iznad navedeno, ali za njegovu punu funkcionalnost potreban je dalji razvoj sistema što podrazumijeva tehničko programiranje, održavanje i povezivanje sa GIS-om. Pored navedenog, podaci o biodiverzitetu koji su u posjedu Agencije za zaštitu prirode i životne sredine javno se objavljuju u godišnjim Informacijama o stanju životne sredine, kao rezultat programa praćenja stanja biodiverziteta. Podaci o zaštićenim područjima dostupni su na portalu www.prirodainfo.me , a o listi endemskih vrsta na portalu http://zastitaprirode.me/o_nama/index . Dodatno, putem mehanizma slobodnog pristupa informacijama svi podaci su dostupni javnosti na zahtjev.
G3. Unaprijeđenje sistemskog monitoringa biodiverziteta	2017	2017	Donešen dugoročni plan monitoringa biodiverziteta do 2020 godine	AZZS, MORT, MF	Nije realizovano	Dugoročni plan monitoringa biodiverziteta još uvijek nije izrađen. Kroz Projekat Conservation and Sustainable Use of Biodiversity at Lakes Prespa, Ohrid and Shkodra/Skadar (CSBL) koji implementira GIZ, izrađen je Priručnik za monitoring odabranih vrsta na Skadarskom jezeru, koji daje osnovu za standardizovano kontinuirano praćenje tih vrsta i uporedivost dobijenih podataka.
G4. Podsticati istraživanja biodiverziteta	2017-2020	2020	Mjere za podsticanje istraživanja biodiverziteta od strane studenata, organizacija, NVO sektora, Univerziteta, istraživačkih centara definisane i	MORT, MPRR, JPNPC G, JPMD, Upravljači	Djelimično realizovano/Kontinuirano	Obim istraživačkih projekata koji su realizovani u izvještajnom periodu je značajan a posebno realizovane aktivnosti terenskog rada na uspostavljanju i identifikaciji područja ekološke mreže u 2018. i 2019. kroz četiri projekta: <ul style="list-style-type: none"> – IPA 2016 projekta „Uspostavljanje Nature 2000“; – „Uspostavljanje Natura 2000 mreže” koji koordinira AZPŽS i koji se finansira iz državnog budžeta; – „Očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta na područjima Prespanskog, Ohridskog i Skadarskog jezera“ koji je finansirala Vlada SR Njemačke, a

			<p>integrirane u planove i programe, uključujući i planove upravljanja zaštićenim područjima</p>		<p>implementirao GIZ i AZPŽS i u okviru kojeg je mapirano Skadarsko jezero i</p> <ul style="list-style-type: none"> – „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore“ koji koordinira MRT, a finansira GEF koji predstavljaju najobimnije aktivnosti po ovom pitanju. <p>Pored toga, JPMDCG svake godine planira i realizuje Praćenje stanja i promjena u posebnom rezervatu Tivatskih solila, u okviru kojeg se vrše određena istraživanja biodiverziteta.</p> <p>JPNPCG podržava istraživanje biodiverziteta u nacionalnim parkovima. Na osnovu programa Vlade Crne Gore, JPNPCG angažuje svršene studente da pripravnički staž realizuju u JPNPCG. Pored toga, ovo javno preduzeće pruža logističke usluge licima koje vrše istraživanja u nacionalnim parkovima u okviru svojih mogućnosti. Rezultati istraživanja integrišu se u Planove i Programe upravljanja.</p> <p>Od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja u okviru međunarodnih programa svake godine vrši se procjena resursa riba i drugih vodenih organizama u teritorijalnom moru Crne Gore i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> – MEDITS - program kočarskog snimanja Mediterana, započet 1996. od strane EU. Crna Gora je preko FAO ADRIAMED projekta uključena od 2004. Standardnom metodologijom vrše se istraživanja demerzalnih (kočarskih) resursa, obrađuje se ukupan ulov, sa posebnim akcentom na ciljane (target) vrste riba, glavonožaca i rakova. Na taj način, s obzirom da se bilježe i ostale vrste, može se reći da se ova istraživanja bave i istraživanjem biodiverziteta, odnosno zastupljenošću svih organizama na istraživanom području. Posljednjih godina poseban je akcenat i na novim invazivnim vrstama rakova i riba,
--	--	--	--	--	---

						<p>što spada u domen proučavanja biodiverziteta, odnosno uticaja klimatskih promjena na biodiverzitet. Istraživanja (ekspedicija) obično se obavljaju u ljetnjem periodu (jul, avgust) na 10 ustaljenih pozicija na crnogorskom primorju, na dubinama od 50 do 750 metara. Svi podaci unose se u bazu ATRiS (Adriamed Trawl Information System), i koriste se uglavnom za promjenu biomase i abundancu ciljanih demerzalnih vrsta. Mjeri se dužinsko-težinski odnos, brojnost jedinki po vrstama, određuju se stadijumi zrelosti gonada, uzimaju otoliti za određivanje starosti i konačno, procjenjuje se biomasa vrsta izražena u kg/km^2, broj jedinki po km^2 i daje procjena biomase u tonama po km^2.</p> <ul style="list-style-type: none"> - MEDIAS istraživanje sprovodi se u Crnoj Gori od 2004. tokom ljetnjih mjeseci. Istraživanje se zasniva na ehosondiranju, pri čemu se određuje sastav i distribucija pelagičnih vrsta riba, na prvom mjestu srdele i inćuna. Putem istraživanja dobijaju se podaci o brojnosti i distribuciji vrsta, njihovoj gustini u području i biomasi na ukupnoj teritoriji. Ujedno sa MEDIAS istraživanjem sprovodi se i DEPM istraživanje za inćuna (dnevna produkcija jaja i larvi), pri čemu se dobijaju podaci o distribuciji i gustini ranih razvojnih stadijuma ove vrste na području Crne Gore. <p>Opština Tivat je takođe realizovala istraživački rad, i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istraživanje morskog biodiverziteta, u 2018. godini, koje je obavio Institut za biologiju mora iz Kotora, i u okviru kojeg su vršena terenska istraživanja u periodu od aprila do avgusta 2018. godine, na lokalitetima Verige, plaža Cacovo, punta Seljanovo, ostrvo Sveti Marko i uvala Brdišta (Brda), a koja su rezultirala identifikacijom vrsta, procjenama gustine
--	--	--	--	--	--	--

					<p>populacija na istraživanim lokalitetima i prikazom stanja biodiverziteta.</p> <ul style="list-style-type: none"> - U 2019. godini istraživanje morskog biodiverziteta na području od lokaliteta Opatovo do crkve Svetog Roka u Donjoj Lastvi, kojom prilikom je izvršeno mapiranje pridnenih zajednica do dubine cca 10 metara. <p>Značajna istraživanja realizovana su i od strane NVO CZIP pa je tako tokom 27. i 28. zimskog prebrojavanja ptica (IWC), dat doprinos istraživanju globalnom cenzusu močvarica na Nikšićkim akumulacijama, Tivatskim solilima, Ulcinjskoj solani, Šaskom i Plavskom jezeru. Osim toga, spovodi se kontinuiran mjesečni monitoringa ptica na 3 lokaliteta: Tivatska solila, Nikšićke akumulacije i Ulcinjska solana. Monitoring grabljivica sprovodi se na Krnovu. Za potrebe terenskih istraživanja u okviru projekta „Uspostavljanje Natura 2000 u Crnoj Gori“, angažovana su 4 člana CZIP tima: 2 ornitologa i 2 eksperta za sisare. Takođe, dat je doprinos u popisu tetrijeba (<i>Tetrao urogallus</i>). Takođe, u izvještajnom periodu, organizovana su dva događaja Bubo Night, odnosno popis velike ušare. Cenzus velike ušare (<i>Bubo bubo</i>) vršen je na području Boke, Paštrovića, Bjelopavlića i u kanjonu rijeke Morače dolini Lima i Rumiji. Rezultati poslednjeg Bubo Nighta pokazuju da je na 103 tačke identifikovano 56 parova velike ušare. Nastavljeno je i mapiranje male sove, kukumavke (<i>Athene noctua</i>), na području glavnog grada Podgorice, gdje je u toku 2018. godine, evidentirano 36 teritorija od istraženih 68, dok je u toku 2019. godine evidentirano 25 od istraženih 39.</p> <p>Ostale aktivnosti u cilju istraživanja biodiverziteta sprovode se kroz sledeće projekte:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dinaric Brown Bear Project-Zaštita mrkog medvjeda u Dinaridima, koji se realizuje u saradnji sa Centrom za zaštitu životne sredine, uz koordinaciju Euronatura, i podršku MAVA fondacije. U cilju definisanja brojnosti populacije mrkog medvjeda nastavljena su
--	--	--	--	--	--

						<p>genetička istraživanja na cjelokupnoj teritoriji Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja i Lovačkim Savezom.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Bear in Mind – Projekat se implementira od novembra 2019. godine i ima za cilj da doprinese smanjenju prijetnji po biodiverzitet. U okviru projekta će biti izrađeni planovi upravljanja i monitoring najugroženijih vrsta, u skladu sa direktivama EU. 3. Eastern Adriatic Monk seal project – Projekat se realizuje u saradnji s organizacijama Euronatur i Mom – Hellenic Society for the protection of monk seal. Sprovedena su istraživanja potencijalnih staništa za sredozemnu medvjedicu. Od ukupno 33 morske pećine koje su opisane, 6 je definisano kao potencijalno dobro stanište. 4. Ulcinjska Solana– Zaštita, restauracija i očuvanje močvara za prirodu i ljude je projekat koji je počeo u septembru 2017. i odobren je na 3 godine sa mogućnošću produženja na 6 godina. Za cilj ima revitalizaciju staništa, uključujući konkretne mjere sanacije, ali i klasičan monitoring. Projekat je podržala MAVa, a realizuje se u saradnji sa Euronatur-om, Tour du Valat, BirdLife Europe i Udruženjem dr Martin Schneider Jacoby. 5. Adriatic Flayway 3 i 4- koordiniran je od strane Euronatur-a, uz uključivanje organizacija iz regiona, fokusiran ne samo na monitoring i prikupljanje podataka, već i na borbu sa krivolovom. Pored Ulcinjske solane, koja je već uključena u poseban projekat, za istraživanje su odabrani sljedeći lokaliteti: Tivatska solila, Nikšićke akumulacije, Dragaljsko i Grahovo polje i Mareza.
b) Učiniti informacije o biodiverzitetu javno dostupnim, objediniti znanja i osigurati pravednu raspodjelu koristi od genetičkog diverziteta						
G5. Unaprijeđenje i razmjena informacija o	2018	2018	Uspostavljen CHM mehanizam	AZŽS, MORT	Djelimično	Pogledati obrazloženje za mjeru G1.

biodiverzitetu sa svim zainteresovanim subjektima (NVO sektor, studenti, građani, lokalne zajednice dr.) kroz uspostavljanje CHM			(uključujući i portal), kao široka platforma za razmjenu informacija i znanja o biodiverzitetu		realizovano	
G6. Osigurati princip pravedne raspodjele koristi od genetičkog diverziteta u planovima i programima	2016	2016	Pokrenut proces ratifikacije Nagoja protokola	MPRR, MORT, AZSS	Realizovano	Skupština Crne Gore je 4. marta 2020. donijela Zakon o potvrđivanju Protokola iz Nagoje o pristupu genetičkim resursima i pravednoj i jednakoj raspodjeli koristi koje proističu iz njihovog korišćenja uz Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti („Sl list Crne Gore – međunarodni propisi”, broj 3/20).

III PODACI O FINANSIJSKIM SREDSTVIMA KOJA SU ULOŽENA U ZAŠTITU PRIRODE (OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA)

Dostupni su sljedeći podaci o sredstvima koja su uložena za zaštitu prirode tokom izvještajnog perioda januar 2018.-oktobar 2020:

- Ministarstvo održivog razvoja i turizma za potrebe monitoringa faune dna (zoobentosa) rijeke Tare izdvojilo je u 2019. godini 14.990 eura;
- U budžetu Agencije za zaštitu prirode i životne sredine u 2018. godini za svrhu monitoringa stanja biodiverziteta izdvojeno je 63.000 eura, a u 2019. godini 55.000 eura. Dodatno, kroz Kapitalni budžet izdvojena su sredstva u iznosu od 200.000 eura za aktivnost nastavka sakupljanja podataka i mapiranja teritorije Crne Gore za svrhu identifikacije predloga područja Natura 2000;
- JP „Morsko dobro“ je u svrhu, upravljanja, održavanja i unapređenja posebnim rezervatom prirode „Tivatska Solila“ u 2018. godini uložilo 70.360,00 eura, i to za: postavljanje nove infrastrukture za posmatranje ptica, gdje su radovi obuhvatili izgradnju i zamjenu 2 postojeće kule novim i postavljanje 1 nove osmatračnice uz lokalni put prema Radovićima, osposobljavanje pješačko-biciklističke staze, postavljanje parkovskog mobilijara, kao i postavljanje 8 novih informativnih tabli, praćenje stanja i promjena značajnih vrsta, kao i izradu novog logotipa za rezervat. Takođe, u 2019. godini za posebni rezervat izdvojeno je 69.955,00 eura za aktivnosti: sanaciju nasipa i izgradnju zapornice koji će

pomoći oko kontrolisanja nivoa vode u rezervatu neophodnog za unapređenje biodiverziteta, postavljanje i povezivanje Info centra „Solila“ na električno napajanje, održavanje rezervata, kao i praćenje stanja i promjena značajnih vrsta;

- Za realizaciju programskih aktivnosti koje sprovodi JP „Nacionalni parkovi Crne Gore“ izdavaju se subvencije koje na godišnjem nivou iznose 614.000,00 eura, od čega se 2/3 odvajaju za programske aktivnosti koje se odnose na zaštitu biodiverziteta na prostoru Nacionalnih parkova Crne Gore.

Kada je riječ o Projektima realizovanim u izvještajnom periodu - kroz IPA projekat „Uspostavljanje Natura 2000 mreže“ koji finansira Evropska unija utrošeno je ukupno za trogodišnji period trajanja projekta (april 2016 - april 2019) 2.4 miliona eura. Kroz GEF projekat „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore,“ koji realizuje UN Program za životnu sredinu (kancelarija u Beču) i Ministarstvo održivog razvoja i turizma u 2018. godini izdvojeno je 270.000 USD, a u 2019. godini 340.900 USD.

Kroz ORF BD fond, koji je opredijeljen od strane Vlade SR Njemačke i koji se implementira regionalno od strane GIZ-a za sva 4 podprojekta (TEM, BioNET, BIMR i ESAV) za izvještajni period za Crnu Goru utrošeno je oko 130.000,00 EUR. Takođe, kroz CSBL projekat, koji se takođe finansira od strane Vlade SR Njemačke i koji se implementira regionalno od strane GIZ-a, a koji se odnosi na aktivnosti za region Skadarskog jezera u izvještajnom periodu za aktivnosti u Crnoj Gori utrošeno je 130.000,00 EUR.

Kad su u pitanju lokalne uprave dostupni podaci su da je:

- Prijestonica Cetinje izdvojila finansijska sredstva u 2019. godini u iznosu 3.851, 00 eura za sadnice.
- Opština Tivat je u izvještajnom periodu utrošila 28.000,00 € za realizaciju aktivnosti iz Lokalnog plana za biodiverzitet, kao i Lokalnog plana zaštite životne sredine. Takođe, u izvještajnom periodu upravljaču zaštićenog prirodnog dobra Veliki gradski park u Tivtu, upaćene su dotacije za održavanje ovog zaštićenog područja u iznosu od 36.000,00 €, kao i dotacije za stažarsku službu za ovo zaštićeno područje u iznosu od 46.000,00 €.
- Opština Danilovgrad je 2019. godine u cilju unapređenja stanja prirode i životne sredine uložila 4.809 EUR za potrebe izrade Studije uspostavljanja doline rijeke Zete parkom prirode, 11.000 EUR za izradu Akcionog plana za biodiverzitet i oko 500 EUR za uklanjanje ambrozije.

IV PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA I PROCJENA POTREBE ZA IZMJENE I DOPUNE STRATEGIJE

Postoji realna potreba izmjene i dopune Nacionalne strategije biodiverziteta s Akcionim planom 2016-2020. zbog dva razloga, i to: period isticanja Akcionog plana i činjenice da će na globalnom nivou, od strane Konvencije o biodiverzitetu, na predstojećem sastanku zemalja potpisnica (COP 15) biti dogovoren i usvojen novi strateški okvir za period nakon 2020. godine. Stoga, Crna Gora kao zemlja potpisnica Konvencije o biodiverzitetu biće u obavezi da uskladi i reviduje svoje strateške ciljeve sa akcionim planom za period nakon 2020. godine.

Takođe, Evropska Komisija je u maju 2020. godine usvojila novu EU Strategiju biodiverziteta do 2030. godine kojom su postavljeni novi ambiciozniji ciljevi zaštite biodiverziteta za zemlje članice EU, te stoga prilikom revizije Akcionog plana Nacionalne strategije biodiverziteta treba uzeti u obzir novo

postavljene ciljeve navedenom strategijom imajući na umu proces pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji i potrebi usklađivanja politika sa politikama Evropske Unije.

Analizirajući realizaciju stepena mjera NSBAP za period 2016.-2020. može se konstatovati da za dio mjera u Akcionom planu, definisani rok nije bio usaglašen sa rokovima definisanim u relevantnoj zakonskoj regulativi (npr. izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda) ili je bio preambiciozno definisan u odnosu na zahtjevnost procesa (Natura 2000). Imajući u vidu navedeno, potrebno je prilikom izrade novog akcionog plana uskladiti rokove realizacije sa rokovima iz relevantne zakonske regulative ili već usvojenih strateških dokumenata koja tretiraju date povezane oblasti. Takođe, neophodno je nastaviti odnosno intenzivirati realizaciju mjera koje su u toku, a koje neće biti u potpunosti realizovane do kraja 2020. Problem i dalje predstavlja činjenica da se većina aktivnosti realizuje kroz projektne aktivnosti i fondove, dok su budžetska izdvajanja za realizaciju mjera Strategije veoma ograničena. S tim u vezi, u cilju veće podrške relevantnim institucijama u procesu realizacije Nacionalne strategije biodiverziteta s Akcionim planom za naredni period, preporučuje se jasno identifikovanje izvora finansiranja po mjerama kao i izdvajanje značajnijih finansijskih sredstava iz Budžeta. Takođe, preporučuje se inkorporiranje svih mjera koje nisu u potpunosti realizovane u revidovanu Nacionalnu strategiju biodiverziteta čiji će akcioni plan važiti za period nakon 2020. godine. Neophodno je i dalje unapređenje međusektorske saradnje u svrhu adekvatnije primjene i integracije mjera zaštite prirode u relevantne sektorske politike.

V DRUGI PODACI OD ZNAČAJA ZA ZAŠTITU I OČUVANJE PRIRODE U SPROVOĐENJU STRATEGIJE

U ovom poglavlju date su informacije o realizaciji aktivnosti shodno Lokalnim akcionim planovima za biodiverzitet (LAPBD) opština koje su te informacije dostavile a to su:

Opština Kotor

Stavljanje pod zaštitu zaštićenog područja: Regionalni park /park prirode Vrmac–Izrada Studije zaštite

- Opština Kotor je uputila Zahtjev za izradu Studije zaštite za Brdo Vrmac Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine. Očekuje se realizacija navedene mjere u toku sledeće godine. Osnov za donošenje Studije zaštite za Vrmac je u Zakonu o zaštiti prirode („Sl. list CG”, broj 51/08) i u PUP-u Opštine Kotor koji lokaciju Vrmca sagledava kao budući Park Prirode.

Sprovesti dalju zakonsku procedru u cilju uspostavljanja zaštićenog prirodnog dobra MPA Platamuni, shodno odredbama Zakona o zaštiti prirode.

- Učešće predstavnika Opštine Kotor u radu Upravnog odbora na projektu „Promovisanje upravljanja zaštićenim područjima kroz integrisanu zaštitu morskih i priobalnih ekosistema u obalnom području Crne Gore“, a koji se sprovodi u saradnji Programa UN -a za životnu sredinu (UNEP) – kancelarija iz Beča i Ministarstva održivog razvoja i turizma.

Obezbjediti više mjernih stanica u okviru Nacionalnog programa monitoringa morskog (i kopnenog) ekosistema i povećati broj parametara

- U okviru projekta „Jačanje kapaciteta za upravljanje kvalitetom vazduha u Crnoj Gori“, u septembru 2019. godine, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine postavila je automatsku mjernu stanicu za praćenje kvaliteta vazduha u naselju Sv. Stasije, koja ispunjava najsavremenije kriterijume i standarde. Podaci mjerenja mjerne stanice za praćenje kvaliteta vazduha dostupni su na sajtu Agencije za zaštitu prirode i životne sredine.

Identifikacija postojećih oblasti sa prirodnom vegetacijom i značajnim prirodnim staništima i definisanje mjera za odgovarajuću zaštitu (u smislu veličine, reprezentativnosti prirodne flore i biljnih zajednica i vrijednosti pejzaža).

Status realizacije:

- Opština Kotor je Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine uputila Zahtjev za izradu Studije zaštite crne topole (*Populus nigra* L.) u Starom gradu u Kotoru.
- Opština Kotor je Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine uputila Inicijativu za pokretanje postupka preventivne zaštite koraligenih zajednica u moru, u uvali Sopot i ispod Šalovine kod Dražinog vrta. U toku je priprema Akta o preventivnoj zaštiti navedenih lokaliteta. Akt o preventivnoj zaštiti koraligenih zajednica u moru, na lokacijama u uvali Sopot i ispod Šalovine kod Dražinog vrta priprema se u skladu sa članom 37 Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG”, broj 54/16”), a na osnovu stručnog nalaza Instituta za biologiju mora, predloga Opštine Kotor i stručne analize Agencije za zaštitu prirode i životne sredine.

Sanacija degradiranih područja i obnavljanje zelenih koridora

- Opština Kotor je preko Direkcije za uređenje i izgradnju Kotora i d.o.o. „Komunalno Kotor“, sprovela akciju u kojoj su drvoredi oboljelih palmi zamjenjeni novim palmama.

Izrada katastra javnih zelenih površina

- U okviru pripreme sadržaja nacrtu Lokalnog plana zaštite životne sredine Kotora 2019-2023, a kroz projekat „Zelene površine – zelena kultura grada”, NVO Eko Centar DELFIN u saradnji sa Opštinom Kotor izradio je „Katastar javnih zelenih površina priobalnog zaštićenog područja

Kotora”. Cilj je bio izraditi katastar stabala sa ocjenom njihovog zdravstvenog stanja za uže gradsko jezgro, sa posebnim akcentom na gradski park.

Sprovođenje kampanje na lokalnom nivou za podizanje svijesti o zaštiti biodiverziteta, akcije edukacije mladih po pitanju zaštite životne sredine i unapređenja biodiverziteta

- Realizovane su akcije u saradnji sa NVO i Vladinim sektorom (Akcija čišćenja. - Let's do it –“Nastavljamo drugačije”, Akcija povodom obilježavanja Dana životne sredine 5.juna, Akcija “Nek gora zazeleni ” itd.). Cilj akcija je bio da zajedno sa NVO i Vladinim sektorom, djecom iz škola i građanima, sadnjom drveća i čišćenjem određenih lokaliteta, doprinese očuvanju životne sredine i zaštiti biodiverziteta. Akcije su se uglavnom organizovale povodom obilježavanja ekoloških datuma.

Opština Tivat

Morski biodiverzitet

Čišćenje morskog dna od čvrstog otpada

- U subotu 21. aprila 2018. godine organizovana je akcija čišćenja morskog dna i obale na lokalitetu Župa i Belane. Akciji su podržali ronilački klubovi „Neptun-Mimoza“ i „Arsenal“ učenici OŠ „Drago Milović“ i SMŠ „Mladost“, sa nastavnicama, NVO „Naša akcija“, „Komunalno“ d.o.o. Tivat i druge organizacije i građani.
- U okviru akcije „Let's do it Montenegro“ u saradnji sa Asocijacijom za demokratski prosperitet ADP-Zid iz Podgorice, „Komunalno“ d.o.o. Tivat, 14. septembra 2018. godine organizovana je akcija čišćenja plaže Verlčja Spila (Pecka). Akciji su se pridružili učenici i nastavno osoblje škole „Arcadia“ kao i zaposleni u hotelu „Regent Porto Montenegro“.
- 18. aprila 2019. godine organizovana je akciju čišćenja podmorja, na potezu od Jedriličarskog kluba “Delfin” do plaže Cacovo, u saradnji sa Komunalnim preduzećem, Porto Montenegrom, Ronilačkim klubom “Neptun”, NVO “Arsenal Eko”, Institutom za biologiju mora, Turističkom organizacijom Tivat, SMŠ “Mladost”, OŠ “Drago Milović” i JPU “Bambi”.
- Čišćenje plaže Velja Spila (Pecka) 30. septembra 2019. godine u saradnji sa kompanijom Besix, Komunalno d.o.o. i Omladinskim klubom Tivat.

Monitoring unešenih vrsta i monitoring rijetkih, endemičnih, ugroženih i zaštićenih morskih vrsta i staništa

- Istraživanje morskog biodiverziteta, u 2018. godini na teritoriji opštine Tivat, obavio je Institut za biologiju mora iz Kotora, u okviru kojeg su vršena terenska istraživanja u periodu od aprila do avgusta 2018. godine, na lokalitetima Verige, plaža Cacovo, punta Seljanovo, ostrvo Sveti

Marko i uvala Brdišta (Brda), a koja su rezultirala identifikacijom vrsta, procjenama gustine populacija na istraživanim lokalitetima i prikazom stanja biodiverziteta.

- U 2019. godini istraživanje morskog biodiverziteta na teritoriji opštine Tivat obavio je takođe Institut za biologiju mora iz Kotora, na području od lokaliteta Opatovo do crkve Svetog Roka u Donjoj Lastvi, kojom prilikom je izvršeno mapiranje pridnenih zajednica do dubine cca 10 metara.

Priobalni biodiverzitet

Uspostavljanje upravljača za sva zaštićena prirodna dobra

- U skladu da članom 55 stav 5 Zakona o zaštiti prirode („Sl.list CG“, broj 54/16) zaštićenim prirodnim dobrima koja se nalaze na području morskog dobra upravlja pravno lice nadležno za upravljanje morskim dobrom. Imajući u vidu da se Tivatska solila i plaža Pržno nalaze u zoni morskog dobra, Odlukom o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra Veliki gradski park u Tivtu („Sl. list CG – opštinski propisi“, broj 04/15), za upravljača ovog zaštićenog prirodnog dobra imenovano je preduzeće „Komunalno“ d.o.o. iz Tivta.

Unaprijeđenje učešća svih zainteresovanih strana u upravljanju zaštićenim područjima kroz njihovo uključivanje u upravljačke strukturne-savjetodavna tijela

- U opštini Tivat od 2006. godine funkcioniše Odbor za zaštitu Velikog gradskog parka

Revizija statusa, kategorije, režima zaštite i granica postojćeg zaštićenog područja prirode –plaža „Pržno“ u Tivtu

- U toku je izrada Studije zaštite (revizije) za ovo zaštićeno prirodno dobro. Opština Tivat je potpisala Ugovor za izradu Studije zaštite (revizije) za zaštićeno prirodno dobro plaža Pržno kod Tivta sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine.

Izrada Planova upravljanja za zaštićena prirodna dobra

- Za Veliki gradski park izrađen je Plan upravljanja („Sl.list CG – opštinski propisi“, broj 94/16).
- Za plažu Pržno i Tivatska Solila nije izrađen Plan upravljanja.

Urbano zelenilo

- Tokom 2018. godine u cilju očuvanja Velikog gradskog parka uspostavljena je čuvarska služba, a u smislu njegove revitalizacije obezbijedena je projektna dokumentacija za rekonstrukciju i izgradnju rasvjete, kao i doradu projektne dokumentacije za izgradnju sistema za zalivanje (površina od ukupno 13.707 m²). Takođe, povodom obilježavanja Evropskog dana parkova obezbijedeno je oko 30 sadnica ukrasnog drveća i žbunja.

U 2019. godini na javnim površinama zasađeno je preko 400 sadnica uglavnom drvenastih vrsta, i to na sljedećim prostorima:

- Veliki gradski park - Tokom 2019. godine izvršeni su obimniji radovi na nabavci i sadnji ukrasnog drveća i žbunja, kojom prilikom je uklonjeno oko 30 stabala loših vitalnih karakteristika, a zasađeno oko 120 sadnica. Nabavljene su i zasađene sadnice pinjola, alepskog bora, česmine, judinog drveta, pitosporuma, maginje i drugih vrsta kojima odgovaraju uslovi sredine, a koje se po svojim karakteristikama uklapaju u postojeću dendrofloru parka. U zoni parka pored škole izvršeno je uklanjanje sedam veoma visokih stabala bora, koji su izgubili vitalne i estetske karakteristike i koji su kao takvi predstavljali rizik za posjetioce parka. Sadnje su vršene na predjelima parka na kojima je vršeno uklanjanje pojedinih primjeraka, kao i na djelovima površine na kojima je prorijeđen biljni sklop. Izvršena je obnova tabli s opisom biljnih vrsta, a koje se nalaze raspoređene na različitim lokacijama uz šetne staze.
- Akcija sa JU „Kakaricka gora“ Podgorica - Od JU „Kakaricka Gora“, Podgorica, gdje je nabavljeno više od 200 sadnica drveća i žbunja. Uslijedila je akcija pod nazivom „Da bismo imali drvo – posadi sadnicu prvo“, usmjerena na institucije, mjesne zajednice i skupštine stanara tokom koje je dio sadnica dodijeljen građanima, dok su ostale sadnice sađene na javnim zelenim površinama.
- Sadnja kod jedriličarskog kluba „Delfin“ - Početkom septembra u organizaciji Opštine Tivat i Jedriličarskog kluba „Delfin“ organizovano je 52. Balkansko prvenstvo u jedrenju. Predstavnici zemalja učesnica su duž rive u blizini zgrade JK „Delfin“ zasadili deset stabala - četiri rogača i šest tamariksa, koje su nabavljene od strane Opštine. Tim činom je ovaj važan jedriličarski događaj dobio i dodatnu ekološku dimenziju.
- Radovi na rivi u Donjoj Lastvi - Na rivi u Donjoj Lastvi zasađeno je 17 sadnica oleandera raznobojnog cvijeta, i 8 sadnica rogača. Najveći broj sadnica zasađen je na djelovima rive na kojima je postojeći drvored palmi narušen usljed štete koju je načinio crveni surlaš palmi.
- Sadnje na drugim lokacijama - Zajedničkom saradnjom Opštine Tivat i „Komunalno“ d.o.o. izvršena je nabavka i sadnja sadnica ukrasnog drveća i žbunja radi dopunskog ozelenjavanja Trga kulture, rive Pine, parkinga kod Centra za kulturu, parka na Trgu Dara Petkovića itd, i tom prilikom je zasađeno više od 50 sadnica ukrasnih vrsta. Odabir vrsta je vršen poštujući uslove sredine na konkretnim lokacijama, kao i postojeću koncepciju prostora. Sađene su uglavnom autohtone vrste, koje su otporne i koje nisu pretjerano zahtjevne u pogledu održavanja.

Edukacija

- **Botanička bašta**

- U Srednjoj mješovitoj školi „Mladost“ i u Osnovnoj školi „Drago Milović“ formirane su botaničke bašte.

- **Eko kamp**

- 18. i 19. septembra 2018. godine organizovan je prvi Eko kamp. Učenici VI razreda OŠ „Drago Milović“, koji su učestvovali u kvizi povodom Dana energetske efikasnosti i učenici VII razreda OŠ „Branko Brinić“, sa svojim nastavnicama i predstavnikom Opštine Tivat posjetili su vjetropark „Krnovo“ i termoelektranu „Pljevlja“, gdje su im vodiči objasnili karakteristike postrojenja i način nastanka energije. Učenici su imali priliku da vide način dobijanja tzv „čiste“ energije, odnosno energije nastale iz obnovljivih izvora energije, kao i konvencionalan način dobijanja energije sagorijevanjem uglja.
- U 2019. godini takođe je organizovan Eko-kamp, i tom prilikom su učenici VI razreda OŠ „Drago Milović“ i OŠ „Branko Brinić“, sa svojim nastavnicama, predstavnicima Centra za zaštitu i proučavanje ptica (CZIP), kao i predstavnicima Opštine, posjetili park prirode „Ulcinjka solana“.

- **Škole: jedrenja, ronjenja, sportskog ribolova**

- U opštini Tivat funkcionišu Jedriličarski klub „Delfin“, Ronilački klub „Neptun“, kao i sportsko ribarski klub „Pagar“.

- **Edukativno-rekreativne posjete zaštićenim i ekološki interesantnim destinacijama**

- U utorak 29. maja 2018 godine, u Velikom gradskom parku u Tivtu obilježen je Evropski dan parkova kroz donaciju sadnica za park, u ukupnom iznosu od 1.900 €.
- Čas u prirodi na „Tivatskim solilima“ organizovan je 17. septembar 2018. godine za učenike II razreda OŠ „Drago Milović“, a 12. novembra 2018. godine za učenike OŠ „Branko Brinić“.
- Evropski dan parkova obilježen je 24. aprila 2019. godine akcijom sadnje u Velikom gradskom parku, u kojoj su učestvovali učenici Muzičke škole Tivat, JU SMŠ „Mladost“ i JPU „Bambi“.
- Čas u prirodi na Tivatskim solilima za učenike petog razreda OŠ „Drago Milović“ i OŠ „Branko Brinić“ organizovan je 15. oktobra 2019. godine.

- **Edukativno-rekreativni izleti-časovi u prirodi**

- Za grupu učenika V i III razreda OŠ „Drago Milović“ organizovan je 16. maja 2018. godine nagradni izlet na farmu magaraca u Martinićima.
- Na poluostrvu Luštica organizovano je pješačenje na potezu Krašići-Gornji Krašići-Gošići-Kostići-Bjelila, 16. septembra 2018. godine.

- **Posjeta nacionalnim parkovima**

- Za grupu učenika iz osnovnih škola 18. septembra 2018. godine organizovana je posjeta Nacionalnom parku „Durmitor“.

- **Obilježavanje ekoloških datuma i organizacija ekoloških akcija**

- U izvještajnom periodu sprovedeno je 50 aktivnosti, shodno Lokalnom akcionom planu za biodiverzitet i Lokalnom planu zaštite životne sredine, u smislu obilježavanja ekoloških datuma u saradnji sa institucijama i organizacijama sa teritorije opštine, koje su imale prije svega edukativni karakter.
- **Javna predavanja i radio emisije**
- Sve aktivnosti koje su sprovedene u izvještajnom periodu, shodno Lokalnom akcionom planu za biodiverzitet i Lokalnom planu zaštite životne sredine, bile su praćene od strane Radio Tivta.

NVO Green Home

Pored aktivnosti, navedenih u Tabeli o statusu realizacije mjera Akcionog plana Nacionalne strategije biodiverziteta NVO Green Home realizovala je i dodatne aktivnosti, koje doprinose zaštiti biodiverziteta ili podizanju svijesti o istom, i to:

- Akcije uređenja urbanih dijelova grada kroz kreativni iskaz mladih realizovane su na dvije lokacije. Na prvoj akciji je oslikan mural sa porukom „What we save, saves us“, a na drugoj akciji je adaptiran mobilijar trim staze Čemovsko polje i postavljene su table sa ekološkim porukama;
- U cilju suzbijanja ambrozije, NVO Green Home je organizovala tri akcije suzbijanja ove invazivne vrste na teritoriji Glavnog grada ali i uzela aktivno učešće u akcijama koje su sprovedene u Danilovgradu.
- NVO Green Home je u saradnji sa OŠ Pavle Rovinski i OŠ Božidar Vuković Podgoričanin kao i gradskim preduzećima i zainteresovanim NVO organizovala tri akcije uklanjanja otpada na lokaciji: Čemovsko polje.
- Takođe, u okviru Internacionalnog dana čišćenja obale 2018. i 2019. godine, NVO Green Home uzela je aktivno učešće i koordinirala je akcije na lokalitetima Ratac i Buljarica.
- U saradnji sa OŠ Dragiša Ivanović, u park šumi Zlatička šuma posađeno je 12 sadnica, u park šumi Gorica 10 odraslih sadnica.
- Pripremljena su i distribuirana tri infografika s informacijama o požarima i zaštiti šuma od uticaja istih. Informisano je oko 17.000 ljudi putem društvenih mreža;
- Pripremljeno je pet web banera na temu požara. Baneri su prikazani na portalima Vijesti i FOS media, tokom ljetnje sezone kao najrizičnijeg perioda za pojavu požara. Putem društvenih mreža informisano je oko 75000 ljudi.
- Pripremljena su tri kratka filma na temu požara i građanskog aktivizma. Informisano je oko 100 000 ljudi putem društvenih mreža.
- Pripremljena je brošura „Budi odgovoran, spriječi požar“. Brošura je promovisana putem društvenih mreža;

- Podnešena je inicijativa Glavnom gradu za krčenje prilaznih puteva na Čemovskom polju. Redovnim krčenjem bili bi obezbjeđeni prilazi vatrogasnim vozilima zonama sa učestalom pojavom požara. Rezultat inicijative je akcija krčenja i adaptacije puteva sprovedena sa NVO Green Home, DOO Putevi, DOO Zelenilo i DOO Čistoća.
- Sprovedena je akcija čišćenja na Čemovskom polju u saradnji sa DOO Čistoća. Tokom ove akcije je prikupljeno 350 vreća komunalnog otpada i odvezeno 15 tura građevinskog otpada kiperskim vozilima namijenjenim za transport otpada.
- Sprovedene su dvije akcije sadnje, na Čemovskom polju i u park šumi Zlatica. U park šumi na Zlatici posađeno je 330 sadnica crnog bora dok je u park šumi na Čemovskom polju posađeno 520 sadnica crnog bora, pinjola i košćele. Ukupan broj volontera na obje akcije bio je oko 250;
- Sprovedena biodiverzitetska istraživanja kanjona rijeke Morače sa fokusom na indikatorske vrste sisara, vodozemaca, gmizavaca i riba, a na koje bi eventualna izgradnja HE na Morači imala poguban uticaj. Istraživane vrste pripadaju rijetkim i ugroženim vrstama, koje se nalaze na Prilogu 1 Direktive o staništima;
- Pripremljen je Vodič o primjeni ekološkog prihvatljivog protoka u praksi i distribuiran zainteresovanim stranama;